

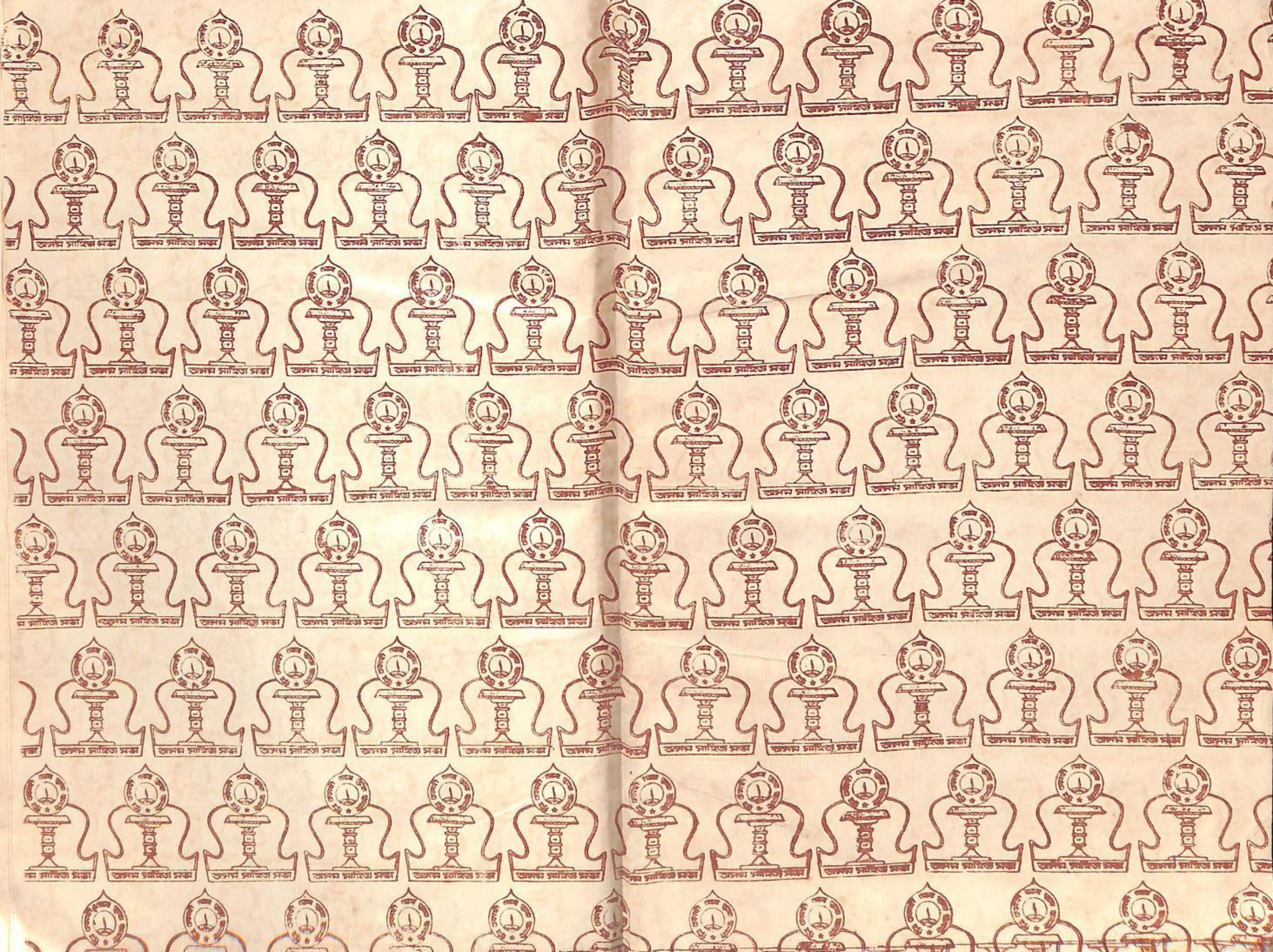
10822

অসম
সাহিত্য
সভা

চাৰ শ্ৰমিক সংস্কৃতিৰ বদৰ্শনা

ব্ৰহ্মলাদ চন্দ্ৰ তাৰা

চাহ শ্ৰমিক সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা

শ্ৰীপ্ৰহলাদ চন্দ্ৰ তাছা

অসম সাহিত্য সভা

১৯৮১

CHAH SRAMIK SANSKRITIR RUPREKHA : A collection of articles written by Sri Prahlad Chandra Tasa, on different aspects of cultural life of the tea people of Assam and published by Sri Durgeswar Sarmah, General Secretary, Asam Sahitya Sabha, Chandra Kanta Handique Bhawan, Jorhat-1 Price Rs. 4.00 only.

প্রকাশক :

শ্রীদুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা

প্রধান সম্পাদক,

অসম সাহিত্য সভা

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন,

যোৰহাট-১

প্রথম প্রকাশ :

১৫ ডিচেম্বৰ, ১৯৮১ চন

মূল্য : ৪.০০ টকা

২৮-১/৮১

মুদ্রাকৰ :

সৌমন্তিকা প্রিন্টাৰ্ছ

গুৱাহাটী-৩

(অসম চৰকাৰৰ দ্বাৰা অনুমোদিত স্থলভ মূল্যৰ কাকতত ছপা কৰা হ'ল)

প্রধান সম্পাদকৰ কথা

উনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰ পৰাই ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ লোকে জীৱিকাৰ সন্ধানত অসমৰ চাহ বাগিচাত কাম কৰিবলৈ আহে। এই সকলৰ ভিতৰত চাহ শ্ৰমিক বা চাহ মজদুৰ সকলৰ সংখ্যাই অধিক। চাহ মজদুৰ সকলে কেৱল অসমৰ মাটিত চাহ বাগিচাত কাম কৰিয়েই অসমৰ আৰ্থিক দিশৰ উন্নতি সাধন কৰা নাই, তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষা-সংস্কৃতি গ্ৰহণ কৰি অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ অবিচ্ছেদ্য অংগ হৈ পৰিছে; বহুল মন আৰু সমন্বয়ৰ আদৰ্শ দাঙি ধৰিছে। অসমৰ সুখ-দুখক নিজৰ বুলি কান্ধ পাতি লৈ সমৃদ্ধিশালী অসম গঢ়াৰ তেওঁলোক সমভাগী হৈছে। যি দৃষ্টিৰে আমি 'ভৈয়ামৰ অসমীয়া' আৰু 'পৰ্বতৰ অসমীয়া' খণ্ড বাক্য দুটি ব্যৱহাৰ কৰোঁ, সেই একে দৃষ্টিৰে 'বাগিচাৰ অসমীয়া' কথাষাৰ ব্যৱহাৰ কৰোঁক। বাগিচাৰ চাহ মজদুৰ সকলক এতিয়া কেৱল 'চাহ মজদুৰ' বা 'চাহ শ্ৰমিক' বুলি কলে আমাৰ আনন্দ নালাগে। তেওঁলোক আমাৰ আপোন জন, বিপদৰ বন্ধু, প্ৰকৃত অসমীয়া বা স্পষ্ট ৰূপে কবলৈ হলে 'চাহ বাগিচাৰ অসমীয়া।'

অসম সাহিত্য সভাই ইতিমধ্যে চাহ বাগিচাৰ অসমীয়া সকলৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি কেইবাখনো গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰিছে। সেইবোৰৰ ভিতৰত চাহ বাগিচাৰ বহুৱা, সেউজী পাতৰ মাজে মাজে, চাহ বাগিচাৰ অসমীয়া, বহুৱাৰ সাংস্কৃতিক জীৱনত এভূমুকি, চাহ বাগিচাৰ মাজত প্ৰচলিত সাধু, কৰম পূজা আৰু ঝুমুৰ গীত, চাহ বাগিচাৰ কথা, চাহ বাগিচাৰ পূজা-পৰৱ আদি বিশেষভাৱে উল্লেখ যোগ্য।

অসম সাহিত্য সভাই ১৯৮১-৮২ চনতো গ্ৰন্থ প্ৰকাশ আঁচনি অনুসাবে চাহ বাগিচাৰ অসমীয়াৰ জীৱন আৰু সংস্কৃতি সম্পৰ্কে কেইখনমান পুথি প্ৰকাশৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিছে। 'চাহ শ্ৰমিক সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা' সভাৰ গ্ৰন্থ প্ৰকাশ আঁচনিৰ অন্তৰ্ভুক্ত পুথি। গ্ৰন্থখনি যুগুতাই দিয়াৰ বাবে বিশিষ্ট সাহিত্যিক শ্ৰীপ্ৰহ্লাদ চন্দ্ৰ তাম্ৰাক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিছোঁ। পুথিখনিৰ

নিবীক্ষণ কৰি দিয়াৰ কাৰণে সাহিত্যিক শ্ৰীমশীল কুমাৰী, প্ৰকাশক কামত
সহায় কৰা বাবে কৃতী শিক্ষক শ্ৰীহৰিনাথ শৰ্মা আৰু সহকাৰী সম্পাদকদ্বয়
শ্ৰীমতীশ চন্দ্ৰ চৌধুৰী আৰু শ্ৰীকৃত্তবুদ্দিন আহমদৰ শলাগ লোৱা হ'ল।

১৫ ডিচেম্বৰ, ১৯৮১ চন

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন
ঘোৰহাট-১

দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা

প্ৰধান সম্পাদক
অসম সাহিত্য সভা

লেখকৰ দুআষাৰ

বহুত দিনৰ পৰাই অসমৰ চাহ শ্ৰমিক সকলৰ বিচিত্ৰ সাংস্কৃতিক
জীৱনৰ পৰিচয় জ্ঞাপক এলানি প্ৰৱন্ধেৰে এটি সংকলন প্ৰকাশ কৰাৰ
কথা ভাবি আছিলোঁ। ১৯৭৮-৭৯ চনৰ বাবে মই অসম সাহিত্য সভাৰ
কাৰ্য নিৰ্বাহক সমিতিৰ সদস্য হৈ থাকোঁতে তেতিয়াৰ কাৰ্য নিৰ্বাহক সমিতিয়ে
এনে এখনি গ্ৰন্থ যুগুতাই দিবলৈ মোক অনুৰোধ জনাইছিল; কিন্তু অনিবাৰ্য
কাৰণ বশতঃ সেই কাম তেতিয়া হৈ নুঠিল। এই বছৰৰ কাৰ্য নিৰ্বাহক
সমিতিয়ে গ্ৰন্থখনি যুগুতাই দিবলৈ পুনৰ অনুৰোধ জনোৱাত মই নথৈ
সুখী হলেঁ। আৰু এয়া তাৰেই ফলশ্ৰুতি—“চাহ শ্ৰমিক সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা।”

এই গ্ৰন্থখনিত সন্নিবিষ্ট কৰা প্ৰৱন্ধ বাজি প্ৰয়োজনৰ তাগিদাত বিভিন্ন
সময়ত লিখা হৈছিল বিশেষকৈ ১৯৭৫ চনৰ পৰা ১৯৮০ চনৰ ভিতৰত।
ইয়াৰ কেইটামান প্ৰৱন্ধ ইতিমধ্যে আকাশ বাণী, ডিব্ৰুগড় কেন্দ্ৰৰ যোগেদি
কথিকা আৰু সংগীতালেখা ৰূপে প্ৰচাৰ হৈ গৈছে। এতিয়া সেই প্ৰৱন্ধ
বাজিকে চালি-জাৰি চাই গ্ৰন্থৰ উপযোগীকৈ যুগুতাই দিয়া হৈছে। এই
কাৰ্যত বিশেষ ভাবে সহায় কৰাৰ উপৰিও বহুমূলীয়া উপদেশ দি মোক
অনুপ্ৰাণিত কৰা মোৰ স্কুলীয়া জীৱনৰ শিক্ষাগুৰু, বৰ্তমান অসম সাহিত্য
সভাৰ কাৰ্য নিৰ্বাহকৰ সদস্য আৰু অসম চাহ মজদুৰ সাহিত্য-সংস্কৃতি
পৰিষদৰ সভাপতি পৰম শ্ৰদ্ধেয় শ্ৰীযুত মেঘৰাজ কৰ্মকাৰ দেৱৰ ওচৰত
মই চিৰ কৃতজ্ঞ।

এই গ্ৰন্থখন যুগুতাওঁতে বিভিন্ন দিশত মোক সহায় কৰা শ্ৰীপূণ্যধৰ
গগৈ আৰু মোৰ সহধৰ্মিনী শ্ৰীমতী হেমপ্ৰভা তাছা (গগৈ)ৰ শলাগ লৈছোঁ।
এই গ্ৰন্থখনি প্ৰকাশ কৰিবলৈ সন্মতি প্ৰদান কৰাৰ বাবে অসম সাহিত্য
সভাৰ প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীযুত দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা প্ৰমুখ্যে কাৰ্য নিৰ্বাহক সমিতিৰ
সকলো মাননীয় সদস্যৰ প্ৰতি মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

‘চাহ শ্ৰমিক সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা’ নামৰ এই গ্ৰন্থখনে যদি অনুসন্ধিৎসু
পাঠক তথা গৱেষক সকলক কিঞ্চিৎ পৰিমাণেও সমল যোগোৱাত সহায়

কৰে, তেন্তে মোৰ শ্ৰম সাৰ্থক হৈছে বুলি ভাবি ভৱিষ্যতলৈও এনে কাৰ্যত
ব্ৰতী হবলৈ উৎসাহিত হ'ম।

প্ৰহ্লাদ চন্দ্ৰ তাছা

জামিৰা চাহ বাগিচা

ডাক : ডিব্ৰুগড়

পিন : ৭৮৬০০১

২২ জুলাই, ১৯৮১

অৰ্গণ

পৰম পূজনীয় পিতৃদেৱতা

শ্ৰীলক্ষণ তাছা

আৰু

পৰম পূজনীয় মাতৃদেৱী

শ্ৰীমতী মুক্তি তাছাৰ

চৰণ কমলত

লেখক

সূচীপত্ৰ

প্ৰবন্ধৰ নাম	পৃষ্ঠা
১। চাহ বাগিচাত প্ৰচলিত গ্ৰাম-পূজা	১
২। চাহ শ্ৰমিকসকলৰ বিবাহ-পদ্ধতি	৮
৩। চাহ শ্ৰমিক জীৱনত ভাদ্ৰ মাহৰ প্ৰভাৱ	১৪
৪। দুৰ্গা পূজা আৰু চাহ শ্ৰমিক জনজীৱন	১৮
৫। চাহ শ্ৰমিক সমাজত তুলসী পূজাৰ প্ৰচলন	২৩
৬। অন্য এক পৰৱৰ্তী চহৰাই	২৮
৭। দেৱীৰূপে পূজিতা টুচু	৩২
৮। চাহ বাগিচাৰ কাণ্ডৰা পৰৱৰ্তী	৩৭
৯। চাহ শ্ৰমিকসকলৰ সাধুকথা	৪১

চাহ বাগিচাত প্ৰচলিত গ্ৰাম-পূজা

এসময়ত চাহ শ্ৰমিকসকল কৃষিজীৱী আছিল। কৃষিৰ উন্নতিৰ অৰ্থে ভাল শস্য পাবৰ বাবে, খেতি-পথাৰত একো হানি বিঘিনি নঘটিবৰ কাৰণে চাহ কৃষিজীৱী লোকে নানা পূজা-পাতল কৰা দেখা যায়। চাহ শ্ৰমিক সকলেও পূৰ্বতে তাকেই কৰিছিল আৰু সেই পৰম্পৰা বক্ষা কৰিবৰ বাবে এতিয়াও চাহ বাগিচা সমূহত নানা ধৰণৰ কৃষি ভিত্তিক উৎসৱ, পূজা আদি পাতে বছৰৰ ভিন্ ভিন্ মাহত। তেনে এটা পূজা হ'ল 'গ্ৰাম-পূজা'।

'গ্ৰাম পূজা'ৰ অৰ্থ হৈছে গাঁৱৰ পূজা। চাহ শ্ৰমিক সকল অসমলৈ আহাৰ আগতে নিজ নিজ প্ৰদেশৰ গাঁৱত বাস কৰিছিল। তেওঁলোকে তাত নিজৰ নিজৰ গাঁৱৰ কৃষি, বাগিচা আদি সকলো দিশৰ উন্নতিৰ কামনা কৰি এই পূজা পাতিছিল। এই পূজা কৰাৰ আন এটা ঘাই উদ্দেশ্য হৈছে নানা ধৰণৰ অপায় অমংগলৰ পৰা গাওঁখনক বক্ষা কৰা। চাহ শ্ৰমিকসকলে বাগিচাৰ শ্ৰমিক লাইনবোৰকে এতিয়া গাওঁ বুলি ভাবি নিজৰ নিজৰ লাইনত বেলেগে বেলেগে গ্ৰাম-পূজা পাতে।

আহাৰ মাহত এই পূজা পতা হয়। পূৰ্বতে এই পূজা কঠিয়া পৰাৰ আগে আগে পতা হৈছিল। গ্ৰাম পূজাৰ পাহানে কঠিয়া নপৰাকৈ গাঁৱৰ আন মাছুহে কঠিয়া পৰাৰ নিয়ম নাছিল। 'পাহান'ৰ অৰ্থ হৈছে আবন্তগিৰিৰ পৰা সামৰণিলৈকে পূজাৰ সকলো কাম নিয়াৰিকৈ কৰিব পৰা বিজ্ঞ লোক, যাক সাধাৰণ অৰ্থত পূজাবী বুলিব পাৰি। গ্ৰাম-পূজাত পাহানৰ কৰ্তব্য আৰু ভূমিকা আনতকৈ বেলেগ। এই পূজাৰ মুখ্য ব্যক্তিজন হ'ল পাহান। সেয়েহে চাহ শ্ৰমিক সকলে পাহানক সন্মানৰ চকুৰে চায়।

এই পূজাৰ বাবে নিৰ্দিষ্ট কোনো দিন বাৰ নাই। আহাৰ মাহৰ যি কোনো এটা দিনত এই পূজা পাতিব পৰা যায়। চাহ বাগিচাৰ শ্ৰমিক সকলৰ বাবে দেওবাৰটো হৈছে সাপ্তাহিক ছুটিৰ দিন।

সেয়েহে সকলোৰে স্তবধাৰ্থে চাহ বাগিচাৰ শ্ৰমিক লাইনবোৰত সাধাৰণতে দেওবাৰে এই পূজা পতা হয়।

পূজাৰ আগদিনা অৰ্থাৎ শনিবাৰে লাইন বা বস্তিৰ এটা চোকত নাইবা তেনে স্থবিধাজনক ঠাইত থকা গ্রাম-পূজাৰ থানখন লেপি-মটি পৰিস্কাৰ কৰা হয়। থানখনৰ সোঁমাজত এটা সামান্য মাটিৰ ভেটি তোলা হয়। এই ভেটিটো সাধাৰণতে দীঘে ৩ হাত মান, পুতলে ১২ বা ২ হাত আৰু ওখই ২ ইঞ্চি মান থাকে। এই মূল ভেটিটোৰ বাওঁহাতে আৰু সোঁহাতে আৰু দুটা ভেটি তোলা হয়। এই ভেটি দুটাৰ প্ৰতিটোৰ কালি মূল ভেটিটোৰ প্ৰায় অৰ্ধেক। মূল ভেটিটোত পাচোঁটা বা সাতোঁটা আৰু সৰু ভেটি দুটাত একোটাকৈ ক্ষুদ্ৰ আকাৰৰ (৩ ইঞ্চি মান ওখ) মাটিৰ টিলা নিৰ্মাণ কৰা হয়। গোটেই ঠাইডোখৰক সমূহীয়াকৈ 'থান' বুলি কোৱা হয়। এই থানত মূলতে গ্ৰাম-কালীৰ নামত উছৰ্গা কৰি পূজাৰ সকলো কাম কৰা হয়। গতিকে এই থানখনক চাহ শ্ৰমিক সকলে 'কালীথান' বুলি কয় আৰু এই পূজাক 'গ্ৰাম-কালী'ৰ পূজা বুলিও কোৱা হয়। থানখনৰ মাজত থকা মূল ভেটিটো হ'ল কালীৰ, বাওঁহাতে থকা ভেটিটো হ'ল বুঢ়া ডাঙৰীয়াৰ আৰু সোঁহাতে থকা ভেটিটো হ'ল মহাবীৰৰ।

শনিবাৰে সন্ধিয়া লাইনৰ কিছুমান মানুহ থানলৈ যায়। তাত ধূপ-ধূনা, ফুল, তামোল-পাণ আদি দি তিনিগছি চাকি জলায়। সেই সময়ত চাহ শ্ৰমিক সমাজত বহুল ভাবে প্ৰচলিত বাদ্য-যন্ত্ৰ ঢাক বজোৱা হয়। ঢাকৰ লগে লগে কাঁহৰ ঘণ্টা এটা বজাই থকা হয়। যেতিয়া পাহানে চাকি দিয়া কাম প্ৰায় সম্পূৰ্ণ কৰে আৰু ঢাক বজোৱা মানুহজনেও উচ্চ-স্বৰত ঢাক বজাবলৈ আৰম্ভ কৰে তেতিয়া তিনিজন মানুহৰ গাত দেও লম্ভে বা জক উঠে। এই তিনিজনৰ ভিতৰত এজনক কালী, এজনক বুঢ়া ডাঙৰীয়া আৰু আন জনক মহাবীৰ ৰূপে সেই সময়ত অভিহিত কৰা হয়। এওঁলোকৰ প্ৰত্যেকজনেই নিজ নিজ নামৰ ভেটিৰ সন্মুখত দেৱধৰ্মনি নৃত্যৰ দৰে ঢাকৰ ছেৰে ছেৰে দেও নৃত্য কৰে। কেতিয়াবা থানখনৰ চাৰিওফালে ঘূৰি ঘূৰি নৃত্য কৰাও দেখা যায়। দেও নৃত্য কৰোঁতে বেতেৰে নিজৰ গাত বাৰে বাৰে কোবাই থাকে। এইদৰে

কিছু সময় নৃত্য কৰাৰ পিছত তিনিওজন দেও উঠা মানুহ, পাহন, বাদ্য-যন্ত্ৰ বজোৱা মানুহ কেইজন আৰু লাইনৰ অন্যান্য শ্ৰমিক গ্ৰাম-পূজাৰ পৰম্পৰা ৰক্ষা কৰিবৰ বাবে নিজৰ লাইন পৰিভ্ৰমণ কৰিবলৈ ওলাই যায়। তেতিয়া পাহনৰ হাতত এখন কাঁহি থাকে আৰু সেই কাঁহীত আঁৰে চাউল, এগছ চাকি, ধূপ-ধূনা আদি থাকে। আগে আগে দেও উঠা মানুহ কেইজন জপিয়াই উকিয়াই নৃত্য কৰি কৰি যায় আৰু বাকীসকলে তেওঁলোকক অনুসৰণ কৰে। এই কাৰ্যক 'গাওঁ বন্ধা' বা 'লাইন বন্ধা' বুলি কোৱা হয়। এবছৰলৈ লাইনৰ চাৰিসীমাৰ ভিতৰলৈ যাতে কোনো ধৰণৰ ভূত-প্ৰেত প্ৰবেশ কৰিব নোৱাৰে, লাইন বা বস্তিত কোনো ধৰণৰ অপায় অমংগল বা মাৰি মৰক নহয়, এই উদ্দেশ্যে লাইনৰ চৌদিশে দেও লম্ভা মানুহ কেইজনে যুঠিয়ে যুঠিয়ে চাউল ছটিয়ায়। এইদৰে লাইন পৰিভ্ৰমণ কৰোঁতে তিনিআলি নাইবা চাৰি আলিৰ মূৰত ক্ষম্বেক বৈ পাহনে যাবতীয় নিয়ম কাৰণ কৰে।

দেও উঠা মানুহ কেইজনৰ সৈতে সকলো মানুহ পুনৰ থানলৈ ঘূৰি আহে। থানত কিছুসময় দেওনৃত্য কৰাৰ পিছত নিজৰ নিজৰ ভেটিৰ সন্মুখত কটা গছৰ দৰে দীঘলহৈ পাৰি যায়। তেওঁলোকৰ গাৰ পৰা দেও আঁতৰি যোৱাৰ লগে লগে মুছা যোৱাৰ নিচিনাকৈ মাটিত পৰি থাকে। ততালিকে তেওঁলোকক মানুহে তুলি মেলি গা বোৰ মালিচ কৰি দিয়ে আৰু গাত পানী ঢালি ঢালি গাত লাগি থকা বোকাবোৰ ধুই দিয়ে। তেতিয়া নিশা ভালেখিনি হয়গৈ। সেইদিনা দেৱীক আৱাহন বা নিমন্ত্ৰণ কৰা হয়। সেই বাতিয়ে গোসানীয়ে দেৱী লম্ভা মানুহৰ হতুৱাই পিছদিনাৰ পূজাৰ নিৰ্দিষ্ট সময় দি দিয়ে। সেই দিনাৰ কাম ইমানতে সমাপ্ত হয়।

দেওবাৰে আচল পূজা ভাগ আগবঢ়োৱা হয়। সেইদিনা পুৱাৰে পৰা লাইন বা বস্তিৰ শ্ৰমিকসকলৰ মাজত এক উৎসৱ মুখৰ পৰিবেশ বিৰাজ কৰে। শ্ৰমিক নাৰীসকলে নিজৰ ঘৰ-দুৱাৰ লেপি-মটি পৰিস্কাৰ কৰি গা-পা ধুই লয়। পুৰুষ সকলৰ একাংশ গ্ৰাম-পূজাৰ বিভিন্ন কামত ব্যস্ত হৈ থাকে। থানৰ চাৰিওফালে কলগছ পুতি ঠাইডোখৰ ধুনীয়াকৈ সজোৱা হয়। মহাবীৰৰ ভেটিৰ কাষত দুডাল আগযুক্ত বাঁহ পোতা হয়

আৰু সেই বাঁহ দুডালৰ আগত দুখন পতাকা বান্ধি দিয়া হয়। (পতাকা দুখনৰ এখনৰ বং বঙা আৰু আনখনৰ বগা) পতাকা কেইখনৰ কিছু তলত কেইটামান পকা কল বান্ধি থোৱা হয়।

সেইদিনা লাইন বা বস্তিৰ আৰাল বৃদ্ধ বনিতা আহি থানৰ চাৰিওফালে সমবেত হয়। আনকি সেই বাগিচাৰ আন আন লাইন বা বস্তিৰ লোকে পূজা চাবলৈ তালৈ যায়। মুঠতে তাত এক বিৰাট জনসমাবেশ ঘটে। থানৰ ওপৰত কলপাতৰ এখন সৰু বঙা দিয়া হয়। এই বঙাৰ তলত পূজাৰ যাৱতীয় কাম কৰা হয়। তিনিওটা ভেটিতে চাকি, ফুল, তুলসীপাত, বেলপাত আদি দি সজোৱা হয়। পাহানে প্ৰতিটো ভেটিত থকা ক্ষুদ্ৰাকৃতিৰ টিলাবোৰত সেন্দূৰৰ ফোঁট দিয়ে আৰু পূজাত বলি দিবলৈ অনা বস্তুবোৰতো ফোঁট দিয়ে। সেই সময়ত দেও উঠা মানুহ কেইজন নিজ নিজ ভেটিৰ সম্মুখত বহি থাকে। তেওঁলোকে কেৱল তিয়নিৰ নিচিনা একোখন নতুন মাৰ্কিন কাপোৰ পিন্ধি থাকে। সেই সময়ত ঢাকটো উচ্চ স্বৰত বজোৱা হয়। তিনিওজনৰ গাত অগা-পিছাকৈ দেও উঠে। প্ৰথমে তেওঁলোকৰ গাত বৰ ভয় লগা কঁপনি উঠে আৰু তাৰ পিছত ভয়ানক উকি মাৰি তিনিওজনে হাতত বেত লৈ দেওনৃত্য কৰিবলৈ ধৰে। দেওনৃত্য কৰোঁতে মাজে মাজে ভয়ানক উকি মাৰে আৰু খুব জপিয়াই জপিয়াই নৃত্য কৰে। দেওনৃত্য কৰোঁতে বেতেবে নিজৰ গাত বাৰে বাৰে কোবাই থাকে। এই সময়ত ঢাক বজোৱা মানুহজনে ঢাকৰ ছেও দিবলৈ ভুল কৰিলে বেতৰ কোব তেওঁৰ গাত বা ঢাকত পৰাও দেখা যায়।

সেইদিনা বিবিধ উপাচাৰেৰে থানখন ভৰি পৰে। মূল ভেটিটোৰ সোঁ-মাজত এটা ঘট থোৱা হয়। ঘটটোৰ ভিতৰত পানী, তুলসীপাত পইচা আদি দি তাৰ মুখত আম গছৰ পাতযুক্ত ডাল এটা দিয়া হয়। এই আম ডালটোৰ ওপৰত বাকলি থকা নাৰিকল এটা প্ৰতিষ্টা কৰা হয়। নাৰিকলৰ ওপৰত নতুন কাপোৰ এখন দি ফুল, তুলসীপাত বেলপাত আদি থোৱা হয়। পাহানে অঁজলি পাতি ঘটটোৰ ওচৰত ধ্যান কৰি থাকে আৰু কিছু সময়ৰ পিছত নাৰিকলৰ ওপৰত থকা কেইপাহ মান ফুল পাহানৰ অঁজলিত পৰেহি। তেতিয়া পূজা ভাগ নিখুত আৰু

নিৰ্ভুল ভাবে আয়োজন কৰা হৈছে বুলি সকলোৱে বুজি পায়। যদি পাহানৰ হাতত সহজে ফুল আহি নপৰে, তেন্তে এই আয়োজনত কৰবাত কিবা খুঁত আছে বুলি পাহানে বুজি পায় আৰু তাৰ বাবে দেৱী লভা মানুহৰ নিৰ্দেশ অনুযায়ী যাৱতীয় ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰে।

কালী, বুঢ়া ডাঙৰীয়া আৰু মহাবীৰে বহু সময় ধৰি দেও নৃত্য কৰে। ঠাই বিশেষে নৃত্য কৰি থাকোঁতে তিনিওজনে দুডাল ত্ৰিশূলেৰে দুয়োখন গাল ফুটাই ত্ৰিশূল দুডাল দাঁতেৰে কামুৰি ধৰি বাখে। তেতিয়া পাহানে বাহিবলৈ ওলাই থকা জোড়া অংশত একোটাকৈ গোল নেমু লগাই দিয়ে। ঠাই বিশেষে কালী হোৱা জনে গজাল মৰা খবৰ এষোৰ পিন্ধি দেও নৃত্য কৰে। কেতিয়াবা কোনোবাই প্ৰমাণ চাব বিচাৰিলে তেওঁ জুইত গৰম কৰা এডাল শিকলিৰে নিজৰ গাত কোব মৰাও দেখা যায়। চাহ শ্ৰমিক সমাজৰ বৃদ্ধলোকে কোৱা শুনা যায় যে দেও লভা মানুহকেইজনে জাগতিক পাপ-তাপ, সুখ-দুখৰ কথা সমূলি পাহৰি যায়। নিজৰ জীৱন আৰু পৰিয়ালৰ অন্যান্যলোকৰ কথা অকণো মনত নাধাকে। টোপনি যোৱা মানুহৰ অবচেতন মনত যিদৰে কোনো পাৰ্থিৱ বস্তুৰে বেথাপাত নকৰে সেইদৰে দেও উঠা মানুহৰো তেনে এক অৱস্থা হয়গৈ। নিজামগ্ন মানুহে সপোন দেখিলে যি দৰে হাত-ভৰি এচাৰে সেইদৰে জক উঠা মানুহেও থিৰে থাকিব নোৱাৰে, ভৰি-হাত মাৰি নৃত্য কৰে। মানুহজনৰ সৰ্বশৰীৰত প্ৰথমে কঁপনি উঠে আৰু পিছত উকিয়াই জপিয়াই নৃত্য কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। সেই সময়ত দেও উঠা মানুহৰ শৰীৰ আৰু মনৰ কি অৱস্থা হয় এই কথা চিকিৎসা বিজ্ঞানৰ গৱেষণাৰ বিষয়।

কেৱল পুৰুষৰ গাতেই যে দেও উঠে তেনে নহয়। তিবোতা মানুহৰ গাতো দেও উঠা দেখা যায়। ঠাই বিশেষে গ্ৰাম পূজাত তিবোতা মানুহেই দেও নৃত্য কৰে। অৱশ্যে লাহে লাহে চাহ বাগিচাৰ গ্ৰাম পূজাত পুৰুষৰ প্ৰাধান্য বাঢ়ি আহিছে। সি যি কি নহওক, চাহ বাগিচাৰ অন্যান্য পূজা পৰবৰ্তকৈ গ্ৰাম-পূজাৰ এক স্বকীয় বৈশিষ্ট্য আছে।

যেতিয়া পূজাৰ কাম পূৰ্ণোদ্যমে চলি থাকে আৰু তিনিওজন দেও উঠা মানুহ ঢাকৰ ছেৱে ছেৱে নৃত্যৰত অৱস্থাত থাকে, তেতিয়াই বিবিধ বস্তু

বলি দিয়া হয়। প্রথমে কোমোৰা এটা বলি দিয়া হয়, তাৰ পিছত যথাক্রমে কুঁহিয়াৰ এডাল, কলা ছাগলী এটা, বগা ছাগলী এটা (প্রয়োজন সাপেক্ষে) হাঁহ এটা, কুকুৰা এটা, একেটা বলিশালত বলি দিয়া হয় আৰু পাৰ এযোৰ উকুৰাই দিয়া হয়। বলি দিয়াৰ পিছত ছাগলীৰ তেজখিনিৰ মদ মিহলাই এটা পাত্ৰত থোৱা হয় যাক শাস্ত্ৰীয় ভাষাত 'কাবণবাৰি' বোলা হয়। এখন কাপোৰ আঁৰ কৰি কালী ৰূপে দেও নৃত্য কৰা মানুহজনক সেইখিনি খুৱাই দিয়া হয়। দেৱী লম্বা মানুহজনে পানী থোৱাৰ দৰে কেঁচা তেজখিনি বৰ তৃপ্তিৰে পি খোৱা দেখা যায়।

মহাবীৰৰ ৰূপত দেও নৃত্য কৰা মানুহজনে জপিয়াই জপিয়াই নৃত্য কৰাৰ মাজতে হঠাৎ জাপ মাৰি পুতি থোৱা বাঁহ ডুডালৰ ওপৰলৈ উঠি যায় আৰু ওপৰত বান্ধি থোৱা কল কেইটাৰ ছটামান খাই বাকীবোৰ তললৈ পেলাই দিয়ে। সেই কল কেইটা লবলৈ সমবেত মানুহৰ মাজত হেতা-ওপৰা লাগে। মহাবীৰে জুঠা কৰা কল খালে বেমাৰ আজাৰ ভাল হয় বুলি চাহ শ্ৰমিক সকলে বিশ্বাস কৰে। মহাবীৰ হনুমানৰ নামান্তৰ। বাঁহ ডুডাল বগাই কল থোৱাৰ অৰ্থ হৈছে হনুমানে গছে গছে বগাই কল-মূল আদি খোৱা।

বুঢ়া ডাঙৰীয়া হৈছে গাওঁ বন্ধকৰ প্ৰতীক। বনৰীয়া জীৱ-জন্তু গাৰলৈ আহি যাতে মানুহৰ জীৱন নাশ নকৰে তাৰ বাবেই বুঢ়া ডাঙৰীয়াক পূজা দি সন্তুষ্ট কৰা হয়। তেওঁৰ নামত আফিং বা কানি দিয়া হয়। বিশেষ মন কৰিব লগীয়া যে 'ডাঙৰীয়া' শব্দটো অসমীয়া শব্দ; কিন্তু এই শব্দটো বুঢ়া ডাঙৰীয়া পূজাৰ লগত এনেদৰে জড়িত হৈ পৰিছে যে এই শব্দটোৰ বিষয়ে বেলেগে ভাবিবলৈ কাৰো অৱকাশ নাথাকে। চাহ শ্ৰমিক সকলে 'ডাঙৰীয়া' শব্দটো এই পূজাৰ ক্ষেত্ৰতহে অধিক ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। এনে বিলাক শব্দৰ ব্যৱহাৰে দুয়োখন সমাজৰ মাজত সম্প্ৰীতি আৰু সমন্বয়ৰ বান্ধ কটকটীয়া কৰে।

কালী হৈছে শক্তিদেৱী দুৰ্গাবেই অম্বা এটি ৰূপ। চাহ শ্ৰমিকসকলে গ্রাম-পূজাৰ জৰিয়তে কালী দেৱীৰ পূজা অৰ্চনা কৰে। কোনো ধৰণৰ অপদেৱতা, ভূত-প্ৰেত, যথ-যথিনী আদি বন্তি বা লাইনৰ সীমাৰ ভিতৰলৈ আহি যাতে শ্ৰমিক সকলক বা তেওঁলোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীক অপকাৰ

কৰিব নোৱাৰে তাৰ বাবেই কালী দেৱীক পূজিব লগা হয়। কালীৰূপে দেও নৃত্য কৰা মানুহজনে দেৱী লম্বা থকা অৱস্থাত আন মানুহৰ ভূত ভৱিষ্যতৰ কথা কব পাৰে আৰু অমংগল দূৰ কৰাৰ প্ৰতিবিধানো সেই সময়ত দিব পাৰে।

পূজাৰ কাম প্ৰায় শেষ হৈ আহিলে দেও উঠা মানুহ কেইজনক জলি থকা শলিতা একোডাল দিয়া হয়। তেওঁলোকে জলি থকা শলিতা কেইডাল নিজ নিজ মূখত ভৰাই কটা গছ পৰাদি মাটিত দীঘল দি পৰি যায়। তেতিয়া মানুহে তেওঁলোকৰ বোকাৰে লুতুৰি-পুতৰি হৈ থকা গাৰোৰ ধুই দিয়ে আৰু গা-মূৰ অলপ মালিচ কৰি দিয়ে। ইয়াৰ লগে লগে গ্রাম-পূজা শেষ হয়। সমবেত সকলোকে মাহ প্ৰসাদ দিয়া হয়।

সেইদিনা সন্ধিয়া পাহান প্ৰমুখ্যে কেইজনমান মূখীয়াল লোক থানত উপস্থিত হয়। গধূলি থানত আৱতি কৰোতে চাঁক আদি বাদ্যযন্ত্ৰ বজোৱা হয়। তেওঁলোকে বলি দিয়া ছাগলী কেইটাৰ মাংস দি চাউল সিজায়। ইয়াক চাহ শ্ৰমিক সকলে 'খিছড়ি' বুলি কয়। আন কথাত কবলৈ হলে ই এবিধ মাংস পলাও। লাইনৰ সকলো ল'ৰা-ছোৱালীক মাতি আনি খিছড়ি খাবলৈ দিয়া হয়। তাত থকা বয়সস্থ সকলোও খিছড়ি খায়। পৰবৰ্তী বছৰত পুনৰ সেইখন থানতে গ্রাম-পূজা কৰাৰ প্ৰতিশ্ৰুতিৰে থানৰ পৰা সকলোৱে প্ৰস্থান কৰে।

চাহ শ্ৰমিক সমাজত গ্রাম পূজাৰ উপৰিও আৰু বহুতো দেও পূজাৰ প্ৰচলন আছে। চাহ শ্ৰমিক সংস্কৃতিৰ এই দিশটোৰ ওপৰত এতিয়াও আলোকপাত কৰা হোৱা নাই। অনিসন্ধিৎসু লেখক তথা গৱেষক সকলে যদি এই দিশত আগবাঢ়ি আহে; তেন্তে নিশ্চয় চাহ শ্ৰমিক সংস্কৃতিৰ আন্ধাৰত লুকাই থকা বহু কথা পোহৰলৈ আনি বিভিন্ন দৃষ্টি কোণেৰে চালি-জাৰি চাব পৰা যাব।

মাংস পলাও :- পল (মাংস) মিশ্ৰিত অন্ন=পলান্ন>পলান>পলাও আজি-কালি মাংস নোহোৱাকৈ পলাও কৰা হয় বাবে ইয়াৰ এনে পৰি-বৰ্তিত ৰূপ হৈছে।

চাহ শ্ৰমিক সকলৰ বিবাহ-পদ্ধতি

অকলশৰীয়া জীৱনে সংগী বিচাবে। মানুহে যুবীয়া জীৱনৰ সপোন দেখে। পুৰুষ আৰু প্ৰকৃতিৰ মাজত দৈহিক মিলনৰ বাসনা তীব্ৰ হৈ উঠে। এটা নিৰ্দিষ্ট বয়সত বিপৰীত লিংগৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ বাঢ়ে। প্ৰাণত নৱ সৃষ্টিৰ অক্ষুণ্ণ কামনা জাগে। সেয়েহে মানুহৰ জীৱনৰ জয় যাত্ৰাত সংগীৰ প্ৰয়োজন হয়। দাম্পত্য জীৱনৰ পাতনি তৰিবলৈ মানুহৰ মাজত হেপাহ জাগে। এনে জীৱনৰ অন্ত পেলাই যুবীয়া জীৱনৰ সূচনা কৰে; কিন্তু তাকে কৰিবলৈ যাওঁতে নানা নীতি-নিয়মৰ মাজেদি কৰিব লগীয়া হয়। এনে নীতি নিয়মৰ মাজেদি যি কাৰ্য সম্পাদন কৰা হয় তাকেই থোবতে বিয়া বা বিবাহ বুলি কোৱা হয়।

পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইত বিভিন্ন জাতি উপজাতিৰ মাজত ভিন্ ভিন্ প্ৰথাৰে, বেলেগ বেলেগ পদ্ধতিৰে বিবাহ কাৰ্য সম্পাদন কৰা হয়। ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰদেশতো ভিন্ ভিন্ পদ্ধতিৰে ভিন্ ভিন্ সম্প্ৰদায়ৰ বিয়া-বাক অলুপ্তি হৈছে। অসমীয়া সমাজতো বিভিন্ন ধৰণৰ বিবাহ পদ্ধতি প্ৰচলিত আছে। অসমৰ চাহশ্ৰমিক সমাজতো সম্প্ৰদায় ভেদে বিবাহ পদ্ধতি বেলেগ বেলেগ।

চাহ শ্ৰমিকসকল যিহেতু পূৰ্বতে ভাৰতৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ পৰা অসমলৈ আহিছিল, সেয়েহে তেওঁলোকৰ মাজত সেই অঞ্চলৰ প্ৰচলিত ৰীতি নীতি আদিয়ে এতিয়াও তেওঁলোকৰ জনজীৱনত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে। তেওঁলোকৰ মাজত প্ৰচলিত বিভিন্ন বিবাহ পদ্ধতিৰ কথা ইয়াত আলোচনা নকৰি কেৱল সমূহীয়া ভাবে পালন কৰা কিছুমান বিবাহ সম্পৰ্কীয় কথাৰ আভাস দিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

চাহ শ্ৰমিকৰ প্ৰচলিত প্ৰথামতে ল'ৰা ঘৰৰ মানুহে ছোৱালী বিচাৰিব লাগে। সেয়েহে বাগিচা বা বস্তিত থকা শ্ৰমিক সকলে আনৰ পৰা খা-খবৰ লৈ ছোৱালী ঘৰ বিচাৰি ওলায় গৈ। ছোৱালী ঘৰলৈ যাওঁতে দুই এজন বুঢ়া মানুহ লগত নিয়াৰ নিয়ম। ল'ৰা ঘৰৰ মানুহ যোৱাৰ

লগে লগে ছোৱালী ঘৰৰ মানুহে ল'ৰা ঘৰৰ পৰা যোৱা প্ৰতিজন মানুহকে একোটা ঘটত সন্মান সহকাৰে পানী দিয়ে। ইয়াকে 'ঘটি পানী' বুলি কোৱা হয়। তাৰ পিছত চাহ জলপানৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়। সন্ধিয়া বিয়া-বাকৰ কথা আলোচনা হয়। সেই সময়ত দুয়োপক্ষৰ মানুহে হাড়িয়াৰ (মদ) বাটি আগত লৈ থাকে। আলোচনাৰ মাজে মাজে হাড়িয়া খোৱা কামো চলি থাকে। (অৱশ্যে চাহ শ্ৰমিক সমাজৰ কিছুমান সম্প্ৰদায়ৰ মাজত মদৰ প্ৰচলন একেবাৰেই নাই)। নিশাৰ ভাগলৈ হাঁহ কুকুৰা মাৰি ল'ৰা ঘৰৰ মানুহক এসাজ ভালকৈ খুৱায়। বোৱাবী কৰি ঘৰলৈ নিব খোজা ছোৱালীজনীক চাই পছন্দ হলে কিবা এটা বস্তু চিনস্বৰূপে দিয়ে। ছোৱালী চাবলৈ যোৱা কাৰ্যক 'কইনা দেখা' বুলি কোৱা হয়। 'কইনা দেখা' হোৱাৰ পিছত ল'ৰা ঘৰৰ মানুহে ছোৱালী ঘৰৰ মানুহক নিৰ্দিষ্ট দিন বাৰ ঠিক কৰি দি নিজৰ ঘৰলৈ আমন্ত্ৰণ অনাই ঘৰলৈ যায়গৈ।

ল'ৰা ঘৰৰ মানুহে দিয়া নিৰ্দিষ্ট দিন বাৰত ছোৱালী ঘৰৰ মানুহ ল'ৰা ঘৰত ওলায়গৈ। তাতো অলুপ্তভাৱে কথা বতৰা হয়। ল'ৰা-জনকো কিবা এটা বস্তু ছোৱালী ঘৰৰ মানুহে চিনস্বৰূপে দিয়ে। এই ল'ৰা চোৱা কাৰ্যক 'বৰ দেখা' বুলি কোৱা হয়। এইদৰে দৰাঘৰ আৰু কইনাঘৰৰ মাজত কেইবাবাৰো বিবাহৰ দিনবাৰ, নিয়ম-নীতি, আদিৰ বিষয়ে কথা বতৰা হয়। কইনা দেখা, বৰ দেখাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বিবাহ কাৰ্য সমাধা হোৱালৈকে যি দুজন বিজ্ঞ লোকে দুই পক্ষৰ প্ৰতিনিধি ৰূপে সকলো ক্ষেত্ৰত আগভাগ লয়, সেই দুজনক চাহ শ্ৰমিক সকলে 'আগুৱাদাৰ' বুলি কয়। চাহ শ্ৰমিক সমাজৰ বিয়াত আগুৱাদাৰৰ ভূমিকা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ।

বিয়াৰ আগতে দৰাপক্ষই কইনাক নতুন সাজপোছাক, আ-অলংকাৰ আদি পিন্ধাবলৈ যায়। ঠিক সেইদৰে কইনা পক্ষয়ো নিজৰ সুবিধামতে এদিন দৰা ঘৰলৈ গৈ দৰাক নতুন সাজ পোছাক, ঘড়ী আদি দি আহেগৈ। ইয়াক 'পিন্ধান' বুলি কোৱা হয়। ইয়াক জোৰোণ বুলিব পাৰি। বিয়াৰ সকলো কথা নিষ্পত্তি হৈ যোৱাৰ পিছত (সম্প্ৰদায় ভেদে) বামুণৰ ওচৰলৈ যায়। বামুণে পঞ্জিকা মেলি দিন বাৰ চাই দিয়ে। দিন বাৰ ঠিক হৈ

ঘোঁৱাৰ পিছত ছয়ো পক্ষই নিজ নিজ ঘৰত বিয়াৰ যাৱতীয় কাম কাজত ব্যস্ত হৈ পৰে। ছয়ো পক্ষই বিয়াৰ কেইদিনমানৰ আগতে নিজৰ আত্মীয় স্বজন, মিত্ৰ কুটুম, বন্ধু বান্ধৱ আদিক বিয়ালৈ নিমন্ত্ৰণ দিয়ে। নিমন্ত্ৰণ দিওঁতে সম্প্ৰদায় ভেদে বেলেগ বেলেগ বস্তু ব্যৱহাৰ কৰে। কিছুমানে কটা চুপাবীৰ লগত চফণটি মিহলাই নিমন্ত্ৰণ দিবলৈ যাওঁতে মানুহ ঘৰৰ মুৰব্বীজনৰ হাতত দি আহে, কিছুমানে হালধিসনা চাউল আৰু কটা চুপাবী দিয়ে আকৌ কিছুমানে অকল হালধিসনা চাউল দি বিয়া মাতে। অৱশ্যে আজি কালি ঠাই বিশেষে গোটা চুপাবী, গোটা তামোল পাণ নাইবা নিমন্ত্ৰণী পত্ৰ দি চাহ শ্রমিক সকলে বিয়ালৈ নিমন্ত্ৰণ কৰা দেখা যায়।

দৰাঘৰৰ চোতালত এখন বভা সজা হয়। পাঁচটা খুটাবে (সম্প্ৰদায় ভেদে চাৰিটা খুটাবে) বভাখন সজা হয়। বভাৰ ওপৰত কলপাত দিয়া হয় আৰু মাজৰ খুটাটোত (কিছুমানে মাজত খুটা নিদিয়) বাঁহপাত বেলপাত আৰু আমপাত আদি বান্ধি দিয়া হয়। কিছুমানে ভিলাবে সৈতে নাঙল এখন তাত থৈ দিয়ে। খুটাটোৰ চাৰিওকাষে দীঘলে ৩ হাত মান আৰু বহলে ২ হাতমান আৰু ওখই ২ ইঞ্চিমানৰ এটা বঙা মাটিৰ ভেটি তোলা হয়। ইয়াক চাহ শ্রমিক সকলে 'বেদী' বুলি কয় আৰু গোটেই বভাখনকে 'ছামড়া' বুলি কোৱা হয়। কইনা ঘৰতো অল্পৰূপ ভাবে ছামড়া সাজি মাটিৰ বেদী নিৰ্মাণ কৰে। ছয়ো ঘৰৰে পছলিত তোৰণ সজা হয়।

চাহ শ্রমিক সকলৰ লগ বা লগনৰ এটা বিশেষত্ব আছে। 'লগন' কেইদিনৰ হব সেইটো ছয়ো পক্ষৰ সন্মতিক্ৰমে ঠিক কৰা হয়।

এই লগন নাধাৰণতে সাতদিন, পাঁচদিন, তিনিদিন বা এদিনৰো হব পাৰে। কিছুমানৰ মতে যিমানদিনৰ লগন ধৰা হয়, এডাল সূতাৰে সিমানটা হালধি গাঁথি বন্ধা হয়। অৱশ্যে সকলো সম্প্ৰদায়ত এই প্ৰথা নাই। যিমান দিনৰ লগন থাকে সিমানদিন দিনে এবাৰকৈ বা দুবাৰকৈ দৰা আৰু কইনাৰ গাত নিজ নিজ ঘৰত হালধি সনা হয়। তেল হালধি সনা কামটো তিৰোতাসকলে কৰে। তেল হালধি সানোতে চাহ শ্রমিক নাৰীসকলে চাদি গীত বা বিয়া গীত গায়। ছোৱালীবিলাকৰ হাঁহি

ধেমালীৰে দৰা আৰু কইনা উভয় ঘৰ মুখবিত হৈ থাকে। কিছুমানে এই কাম দীঘলীয়াকৈ নকৰি দিনটোৰ ভিতৰতে পাঁচবাৰ বা তিনিবাৰ দৰা কইনাৰ গাত তেল হালধি সানি থোবতে কৰি থয়। এই সময়ত দৰা কইনাৰ গাত একোখন মাৰ্কিন কাপোৰ থাকে। কিছুমান সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰথা অমুযায়ী মাৰ্কিনত হালধিৰ বোল দিয়ে।

বিয়াৰ দিনা ধলপুৱাতেই নিজ নিজ ঘৰত দৰা কইনাক বোয়েক বা তেনে সম্বন্ধীয়া তিৰোতা আৰু অন্যান্য শ্রমিক তিৰোতাসকলে গা-পা ধুৱাই দিয়ে। গা-পা ধোৱাৰ পিছত তেওঁলোকক দৰা কইনাৰ পোছাক পিন্ধোৱা হয়। সেইদিনা বৰযাত্ৰী কইনা ঘৰলৈ যায়। কিছুমানে দুবছৰ বুজি যান বাহনৰ ব্যৱস্থা কৰে আৰু লগত টাঁক, ধুমচা, চাহনাই আদি বাদ্য যন্ত্ৰ নিয়ে। কিছুমানে বেণুপাটীও নিয়ে নিজৰ আধিক সামৰ্থ্য অমুযায়ী। সেই সময়ত দৰাই মূৰত 'মোৰ' (মুকুট) পিন্ধে। চাহ শ্রমিক সমাজৰ কেইটামান সম্প্ৰদায়ৰ মাজত মুকুট পিন্ধাৰ নিয়ম নাই।

প্ৰায় সকলো সমাজতে বৰ যাত্ৰীক বাট ভেটা দিয়াৰ নিয়ম আছে। বৰযাত্ৰী কইনা ঘৰ পোৱাৰ আগতে এঠাইত বা একাধিক ঠাইত বাট ভেটা হয়। কইনা ঘৰ পোৱাৰ লগে লগে কইনাৰ মাক আৰু অন্যান্য আয়তীসকলে দৰাক নোৱাই বৰ যাত্ৰীক থকা মেলাৰ ব্যৱস্থা কৰি দিয়ে। তাৰ পিছত দৰা ঘৰৰ বাদ্য যন্ত্ৰৰে সৈতে শ্রমিক জীয়াৰী বোৱাৰী সকলে জল চহাবলৈ (পানী তুলিবলৈ) যায়। এই সময়ত তেওঁলোকে জল চহোৱা গীত গাই গাই যায়। কইনাক গা-পা ধুৱাই উঠি দৰা ঘৰৰ পৰা কইনালৈ বুলি অনা সাজ-সজ্জা কইনাক পিন্ধোৱা হয়। তাৰ পিছত দৰা ঘৰৰ বাদ্য যন্ত্ৰৰে সৈতে আম মুকুল খাবলৈ আম গছৰ গুৰিলৈ যোৱা হয়। তাৰ পিছত দৰা কইনাক বেদীৰ ওচৰত বহুওৱা হয়। চাহ শ্রমিক সকলৰ একাংশৰ বিয়াত পুৰোহিত আৰু নাপিত নহলে বিয়াৰ কাম সমাধান নহয়; কিন্তু কিছুমানে পুৰোহিতৰ সহায় নোহোৱাকৈ কেৱল নাপিতৰ সহায়ত আৰু কেতিয়াবা বুঢ়া মেঠা সকলৰ দ্বাৰা বিয়াৰ কাম সমাধা কৰে। 'ছামড়া'ৰ তলতে 'চালাধুতি লোটা' (ভিনিহিয়েকৰ পৰা খুলশালিয়েকে ধুতি কটা) পৰ্ব আৰম্ভ হয়। এই কামো সম্প্ৰদায়ৰ ভেদে বেলেগ বেলেগ ধৰণে হয়। দৰাই নিজৰ পক্ষৰ মানুহ এজনৰ কান্ধত উঠে আৰু খুল-

শালিয়েকে নিজৰ পক্ষৰ মানুহ এজনৰ কান্ধত উঠি লয়। তেওঁলোকৰ মাজত ব্যৱধান হবলৈ এখন কাপোৰৰ বেৰ থাকে। সেই সময়ত দুয়ো দুয়োকে আম পাতেৰে মৰিয়ায় আৰু গৰা মাৰি ধৰে আৰু এই চলতে খুলশালিয়েকে ভিনিহিয়েকৰ কান্ধত থকা ধুতিখন কাটি লৈ যায়। তাৰ পিছতে দৰাই কইনাৰ শিৰত সেন্দূৰ মানি দিয়ে। এই কাৰ্যক চাহ শ্রমিক সকলে 'চিন্দবাদান' বুলি কয়। প্ৰচলিত প্ৰথামতে চিন্দবাদানৰ সময়ত এখন কাপোৰ আঁৰ কৰি দিয়া হয়।

বৰযাত্ৰীসকলৰ থোৱা বোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ পিছত গধূলি চুমান বহে। চাহ শ্রমিক সমাজৰ বিবাহত চুমানৰ এক স্কীয়া স্থান আছে। সেয়েহে তেওঁলোকে চুমানৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিয়ে। দৰা কইনাক একেলগে ছামড়াৰ তলত থকা বেদীৰ ওচৰত বহুৱাই নোওৱাটোকে চুমান বুলি কোৱা হয়। চুখ ধাতুৰ পৰাই চুখ বা চুখন আৰু কালক্ৰমত চুখনৰ ঠাইত চুমান হৈছে বুলি ধাৰণা কৰিব পাৰি। পান দুখনেৰে জলি থকা মাটিৰ চাকিৰ সেক লৈ পান দুখন দুই ফালৰ পৰা এবাৰ দৰাৰ আৰু এবাৰ কইনাৰ গালত লগাই দিয়া হয়। এয়ে হ'ল চাহ শ্রমিক সমাজৰ বিয়াত প্ৰচলিত চুমান। যাৰ যি উপহাৰ দিবলগীয়া থাকে এই চুমানতে দিয়ে। চুমান পৰ্ব শেষ হলে কইনাক বিদায় দিয়াৰ কৰণ মুহূৰ্ত উপস্থিত হয়। তেতিয়া কইনাৰ ঘৰত কন্দা-কটা লাগে। তেতিয়া চাহনাইত কৰণ স্বৰ বাজি উঠে—

শুণ বলিহে গংগাজল

এই জীৱনে আৰু দেখা দেখি নাই।

বাটত কইনাক ফুচোলোৱাৰ স্বৰত চাহনাই বাজি উঠে—

চল, কইনা, চল কইনা ধীৰে ধীৰে

তোমাক নিয়ে যাব পেঁপটি বাজায়ে।

দৰাঘৰ পোৱাৰ লগে লগে কইনাক দৰা ঘৰৰ জীয়াবী বোৱাবীহঁতে ঘোৰা নামেৰে গালি পাৰিবলৈ ধৰে। দৰা কইনাক যথাস্থানত বহুৱাই পায়স খুওৱাৰ সময়ত কইনাই ঠেহ পাতে। তেতিয়া কিবা এটা বস্তু (দাবী কৰা মতে) দিম বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে কইনাই পায়স খায়। কইনা

ঘৰৰ দৰে দৰা ঘৰতো ছামড়াৰ তলত চুমান বহে আৰু তাত যাৰ যি দিবলগীয়া থাকে দিয়ে।

কিছুমান সম্প্ৰদায়ৰ নিয়ম অনুযায়ী দৰা কইনা চিকাৰ কৰিবলৈ যায়। দৰাই ধেনু কাঁড় লৈ চিকাৰী বেশেৰে আৰু লগত কইনাই চিকাৰ বুটলাৰ উদ্দেশ্যে যায়। তেওঁলোকৰ লগত আৰু মানুহ যায়। দৰাই কাঁড় মাৰে আৰু কইনাই হৰিণাৰ প্ৰতীকৰূপে আম পাত বুটলি লয়। ইয়াৰ পিছত 'চোথাৰী খেল' কৰি বং ধেমালিৰ মাজেদি দৰা কইনাই গা ধোৱে। 'চোথাৰী খেল' হৈছে পানী বোকাতে খেলা আঙঠি খেল। পুখুৰী নথকা ঠাইত সৰুৰূপে পুখুৰী আকাৰৰ এটা খাল খান্দি লোৱা হয় আৰু তাত পানী ঢালি দিয়া হয়। দৰা-কইনাই তাৰ পাৰত বহি আঙঠি লুকোৱা খেল খেলে। এই খেলত দুয়ো পক্ষৰ মানুহৰ মাজত নানা ধৰণৰ বং ধেমালি হয়।

চোথাৰী স্নানৰ পিছত দৰা কইনাই নতুন কাপোৰ কানি পিন্ধি সৰু বৰ সকলোকে এফালৰ পৰা প্ৰণাম কৰে। সেই দিনাই নিশাৰ ভাগলৈ বিয়াৰ ভোজ দিয়া হয়। এই দৰেই নানা নীতি নিয়মৰ মাজেদি দুটি জীৱন এটি হৈ সংসাৰত স্থখে-দুখে কাল কটায়।

আগতে উল্লেখ কৰা হৈছে যে চাহ শ্রমিক সমাজত বিভিন্ন সম্প্ৰদায় আছে আৰু প্ৰত্যেকৰে বিবাহ পদ্ধতি বেলেগ বেলেগ। সেয়েহে চাহ শ্রমিক সকলৰ বিবাহ পদ্ধতি সম্পৰ্কে বিস্তৃতভাৱে লিখিবলৈ হ'লে সকলো সম্প্ৰদায়ৰ তথ্যপাতি গোটাই লিখিব লাগিব আৰু সেইখন এখন স্কীয়া গ্ৰন্থ হব। সেয়েহে এই প্ৰৱন্ধত কেৱল চাহ শ্রমিক সকলৰ বিবাহ পদ্ধতিৰ এটি চমু আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ল।

চাহ শ্ৰমিকৰ জীৱনত ভাদ মাহৰ প্ৰভাৱ

আদিম যুগৰে পৰা মানৱ জীৱনক বিভিন্ন স্তৰত বহুবৰ ভিন্ ভিন্ মাহ আৰু ঋতুৰে প্ৰভাৱান্বিত কৰি আহিছে। মানৱ জীৱনলৈ গতানু-
গতিকতাৰ মাজতো পৰিবৰ্তন আহে ঋতু পৰিবৰ্তনৰ লগে লগে। ষড়
ঋতুৰ পৰশত জীৱন কুসুমৰ পাহি মেল খায়। বহুবৰ বিশেষ এটি ঋতু
বা বিশেষ এটি মাহে এটা জাতিৰ বা এটা বিৰাট জনগোষ্ঠীৰ জাতীয়
জীৱনত গভীৰভাৱে বেথাপাত কৰে। বিশ্বৰ সকলো দেশতে বিশেষ
বিশেষ ঋতু বা মাহত দেশৰ মানুহবিলাকে ক্ৰান্তিপূৰ্ণ অৱসাদভবা জীৱনত
সংগীত আৰু নৃত্যৰ মাধ্যমেৰে পাব বিচাৰে কিঞ্চিত মধুৰিমা, জীৱনৰ
মাদকতা আৰু জীৱনক বসপূৰ্ণ কৰাৰ সাৰ্থকতা। জীৱনৰ জয়যাত্ৰাত
সম্মুখীন হোৱা সহস্ৰ প্ৰতিবন্ধক, জীৱনৰ অগ্ৰগতিৰ পথত বিধি পথালি
দিয়া অজস্ৰ জটিল সমস্যা, জীৱন আকাশত দেখা দিয়া বিষাদৰ মাজতো
জীৱনৰ মাদকতা উপলব্ধি কৰাৰ প্ৰয়াসৰ অন্তৰালত নিহিত হৈছে পূজা-
পাৰ্বণ, উৎসৱ-পৰব আদিৰ জন্ম লগ্নৰ ইতিহাস।

ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত বিভিন্ন উৎসৱ
উদ্‌যাপিত হয় এনে উদ্দেশ্যৰেই। উত্তৰ ভাৰতৰ 'হোলি' পৰব, বংগ-
দেশৰ দুৰ্গা পূজা আৰু অসমৰ বিহু উৎসৱে জাতীয় উৎসৱৰ ৰূপ পৰি-
গ্ৰহ কৰাৰ গুৰিতে একেই উদ্দেশ্য অন্তৰ্নিহিত হৈ আছে। তৃষ্ণাতৰ্চাতকে
এক বিন্দু পানীৰ বাবে আকাশলৈ উন্মুখ হৈ চাই থকাৰ দৰে অসমৰ
ডেকা গাভৰুৱেও বাট চাই থাকে বহাগ মাহৰ আগমনলৈ। বহাগ মাহ
মানেই বঙালী বিহুৰ আনন্দপূৰ্ণ পৰিবেশ। চতুৰ্দ্দিশ ঢোল, পেঁপা, গগনাৰ
মাত, আকাশ বতাহ নিনাদিত কৰা বিহু নৃত্য-গীতৰ ঐক্যতান।

বহুবৰ তিনিটা বিশেষ মাহ অসমৰ তিনিটা বিশেষ উৎসৱৰ বাবে
সৰ্বত্ৰ জনজাত। বহাগত বঙালী, কাতিত কঙালী আৰু মাঘত ভোগালী।
এই তিনিটা মাহৰ প্ৰভাৱ অসমৰ জাতীয় জীৱনৰ ওপৰত কিমান গভীৰ

আৰু ব্যাপক সেই কথা বহলাই ব্যাখ্যা কৰা নিম্নপ্ৰয়োজন। তদুপ অসমৰ
চাহ শ্ৰমিকৰ জন জীৱনতো ভাদ মাহৰ প্ৰভাৱ অতি গভীৰ আৰু ব্যাপক।
ঋতু বাজ বসন্তৰ আগমনৰ লগে লগে কুলিৰ অমিয়া মাতে আনি দিয়ে
বিহুৰ বতৰ। ভেবেলি লতা ফুলা দেখি বিহুবলীয়া ডেকা-গাভৰুয়ে
গীত জোৰে—

চ'তে গৈ গৈ বহাগে পালেহি

ফুলিলে ভেবেলি লতা

কৈ নো কি থাকিলে ওৰকে নপৰে

বহাগৰ বিহুৰে কথা।

ঠিক সেইদৰে কঁহুৱা ফুল ফুলা দেখি চাহ শ্ৰমিক গাভৰুৰ মনত
পৰে ভাদ মাহৰ কবম পৰলৈ—

কঁসি ফুল ফুটি গেল

আশা মৰ লাগি গেল

কৰে বে আৱত ভায়া মৰ মাজন।

ভাদ মাহত কঁহুৱা ফুল ফুলি বতাহত হালি-জালি থকা দেখি সদ্য
বিবাহিতা যুৱতীৰ মনত পৰে 'নৈহৰ' লৈ অৰ্থাৎ মাক-বাপেকৰ ঘৰলৈ।
চাহ শ্ৰমিক সমাজৰ প্ৰচলিত ৰীতি মতে বিবাহিতা জীয়েকক ভাদ মাহত
নৈহৰলৈ নিয়া হয়। সেয়েহে নিবন্ধৰা আজলী চাহ শ্ৰমিক যুৱতীয়ে
যেতিয়া শুকুলা কঁহুৱা ফুল ফুলা দেখে; তেতিয়া তাইৰ হৃদয়ত নৈহৰলৈ
যোৱাৰ কামনা ছৰাৰ হৈ উঠে। তাই ব্যগ্ৰ দৃষ্টিৰে প্ৰতীক্ষা কৰে
ককায়েক বা ভায়েকৰ আগমনলৈ। মাক বাপেকৰ ঘৰলৈ যাবলৈ তাইৰ
মন উত্ৰাল হৈ উঠে। তেতিয়া তাই ঘৰতে এই বুলি গুণ গুণায়—

আৱল ভাদৰ মাস

লাগিল নৈহৰ আশ

দিবা নিশি কেহ না দেখাই

মৰি প্ৰাণ যায়

এবে ভাদৰ লেল মিৰায়।

ভাদ মাহ আহিছে। মোৰ মনত নৈহৰলৈ যোৱাৰ আশা ছৰাৰ
হৈ উঠিছে। দিনে নিশাই প্ৰতীক্ষা কৰিও কাকো দেখা নাই। এই

বেদনাই মোৰ প্ৰাণ দহিছে। ভাদ মাহ দেখোন শেষ হওঁ হওঁ—
ওপৰৰ গীতটিৰ ভাবাৰ্থ এয়ে।

ভাদ মাহ চাহ মজদুৰ সকলৰ বাবে এটি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ মাহ। এই
মাহতে চাহ শ্রমিক সকলৰ অন্যতম উৎসৱ কৰম পৰৱ উদ্‌যাপিত হয়।
ভাদৰ চতুৰ্থী তিথিত কৰম পূজা আৰম্ভ হয় আৰু একাদশী তিথিত
শেষ হয়। এখন নিৰ্দিষ্ট চোতাল বা আহল-বহল ঠাইত এই পূজা পতা
হয়। কৰম পূজা কৰা ছোৱালী বিলাকক কৰমতী বোলা হয়। কৰ-
মতীসকলে প্ৰথমে জাৱা ধৰে। পুখুৰী বা নদীৰ বালি মাটিৰ লগত
বুটমাহ, মগুমাহ, গোমধানৰ গুটি এটা টুকুৰীত ভৰাই ৰাখে। তাৰ
পিছত মূৰ্তি মূৰ্তি বালি তাত দিয়া হয়। কৰমতী সকলে সাত দিন
বিশেষ ব্ৰত পালন কৰে আৰু এই সাত দিনৰ ভিতৰত বীজবোৰ ক্ৰমে
ক্ৰমে অঙ্কুৰিত হৈ 'জাৱা' বোৰ মজাল ধৰে। প্ৰতিদিনাই কৰমতী
সকলে তালৈ গৈ গীত গাই গাই নৃত্য কৰে। ইয়াক আখড়া বুলি
কোৱা হয়।

কৰম পূজাৰ আগদিনা সন্ধিয়া এজোপা ডাল-পাত পূৰ্ণ কৰম গছৰ
(চিকা মৰলীয়া) তলত কৰমতী সকলে গীত গাই গাই চাকি এগছি
জলাই আহে। পিছ দিনাখন অৰ্থাৎ একাদশী তিথিৰ সন্ধিয়া কৰমতী
সকলে গীতে মাতে গৈ কৰম ডাল এটা কাটি আনে। কৰম ডালটো
আনি পৰিষ্কাৰকৈ লিপা চোতালৰ সোঁমাজত পোতা হয়। সকলো
কৰমতীয়ে সেই ডালটোকে কৰম দেৱতাৰ প্ৰতীক বুলি জ্ঞান কৰে আৰু
জাৱা, ধূপ-ধূনা আৰু চাকি আদি দি পূজা কৰে। কৰমতী সকলে কৰম
দেৱতাৰ স্তুতি গীত গোৱাব পিছত 'কহনী বুঢ়া' ই কৰম পৰৱৰ উৎ-
পত্তি সম্পৰ্কে চাহ শ্রমিক সকলৰ মুখে মুখে পৰম্পৰাগত ভাৱে চলি অহা
শ্ৰুতি মধুৰ উপাখ্যানটি বস লগাই কৈ যায়। কৰমতী প্ৰমুখ্যে সমবেত
সকলোৱে এই আখ্যানটি বৰ মনোযোগেৰে শুনে। 'কৰমা' আৰু ধৰমা'
ৰ দীঘলীয়া উপাখ্যানটো শেষ হোৱাৰ পিছত কৰমতী সকলে পূজাৰ
যাৱতীয় কাম সমাপন কৰে। তাৰ পিছত কৰমতী সকলৰ লগতে অন্য
ডেকা গাভৰুৱেও বৰ বং বহুইচ কৰি গীত গাই নাচে। মাৰ্দল আৰু
ঢোলৰ মাত শুনি চাহ শ্রমিক ডেকা গাভৰু সকলৰ গাত কিহবাৰ শিহ-

বণ জাগে। মনত আনন্দৰ জোৱাৰ উঠে। এনে এক পৰিবেশত কৰম
পূজা চাবলৈ যোৱা মানুহবোৰো এপাক নাচিবলৈ মন যায়।

'কৰম পৰৱ' চাহ শ্রমিক সকলৰ নৃত্য-গীত প্ৰধান এটি বিশেষ
অন্তৰ্ধান। কোৱা বাহুল্য যে একাদশী ব্ৰতটো হিন্দু মাত্ৰে পালনীয়।
ভাদ মাহৰ একাদশী ব্ৰতটো চাহ শ্রমিক সকলে বিশেষভাবে পালন কৰে
কৰম পূজাৰ আয়োজন কৰি। সেয়েহে ধৰ্মীয় আৰু সাংস্কৃতিক দুয়োটা
দিশৰ পৰাই কৰম পৰৱৰ বিশেষ তাৎপৰ্য আছে।

ভাদ মাহত বাগদত্তা যুৱতীলৈ ভাবী শহুৰেকৰ ঘৰৰ পৰা কাপোৰ
কানি আনি তাইক তুষ্ট কৰাৰ নিয়ম চাহ শ্রমিক সমাজত প্ৰচলিত।
নিজৰ আৰ্থিক সামৰ্থ্য নাথাকিলে স্বাণ কৰি হলেও শহুৰেকে ভাবী
বোৱাবীয়েকক নতুন কাপোৰ-কানি দিয়াটো পৰম্পৰাগত ৰীতি।

অসমৰ সবহ সংখ্যক চাহ শ্রমিকৰ বাবে ভাদ মাহটো নৃত্য-গীতেৰে
মুখৰিত এটি বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ মাহ। বহাগ বিহু খিলঞ্জীয়া অসমীয়া মানুহৰ
যেনে প্ৰিয়, ঠিক তেনেকৈ চাহ শ্রমিক সকলৰ বাবেও ভাদ মাহত হোৱা
নৃত্য-গীত তেনে প্ৰিয়। ভাদ মাহত 'কৰম পূজা'ৰ উপলক্ষে কুৰ্মইৰ
নৃত্য-গীতৰ আখৰা হয়। এই আখৰাতে অল্পকাল পৰিবেশৰ স্তবধা লৈ
ডেকা-গাভৰুৱে মনৰ তলিৰ গোপন কথাবোৰ হিয়া উদঙাই কৈ দিব
থোজে। তাকে কৰোঁতে ভাষাই পাৰ ভাঙি যায়। শব্দই মুক্তি বিচাৰে,
কথাবোৰ কবিতা হৈ পৰে আৰু কবিতাবোৰ পমি গীত হৈ শিৰে শিৰে
সোমাই যায়। সেয়েহে ভাদ মাহ শেষ হৈ আহিলে পীৰিতিৰ এনা-
জবীৰে বন্ধা ডেকা গাভৰুৱে সেউজীয়া আশা-আকাংক্ষাবোৰ উটি যাব
থোজে, বিবহৰ প্লাৱনত মন বুৰিব খোজে। কোনোবা বিগত যোৱনা
চাহ শ্রমিক নাবীৰ কণ্ঠৰ পৰা তেতিয়া নিগৰি আহে বিষাদৰ এটি
ককণ স্তব—

হায় হায়

মৰি প্ৰাণ যায়

আজকা দিনে কেহ না দেখায়

এবে ভাদৰ চলিল সিৰায়।

দুৰ্গা পূজা আৰু চাহ শ্ৰমিক জনজীৱন

এখন বিচিত্ৰ সংস্কৃতিৰ সমাজ। নানা ৰীতি-নীতি নানা মাতৃ কথা আৰু বিভিন্ন জনবিশ্বাসৰ এখন মিশ্ৰিত সমাজ। এয়ে অসমৰ চাহ শ্ৰমিক সমাজ। কোন কাহানিবাই কেঁচা সোণৰ মণি বুটলিবলৈ অসমলৈ আহি জীৱনে-মৰণে অসমীয়া হৈ থকা এই জনগোষ্ঠীৰ মাজত সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন ধাৰা প্ৰবাহিত হৈ আছে। পূৰ্বতে ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ পৰা অসমলৈ আহি বছৰি একেলগে বসবাস কৰাৰ ফলত এক মিশ্ৰিত সংস্কৃতি গঢ় লৈ উঠিল তেওঁলোকৰ মাজত।

চাহ শ্ৰমিক সংস্কৃতিৰ নিজস্ব এক ঐতিহ্য আৰু বৈশিষ্ট্য আছে। এই সমাজত প্ৰচলিত গীত মাত আৰু পূজা পাৰ্বন আদিয়ে তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ স্বৰূপ প্ৰকাশ কৰে। চাহ শ্ৰমিক জনজীৱনত গভীৰভাৱে বেথাপাত কৰা উৎসৱ সমূহৰ ভিতৰত শাৰদীয় দুৰ্গা পূজাও অন্যতম। শ্ৰম জীৱনত অৱসাদ আছে। এনে অৱসাদ ভুৱ কৰিবৰ বাবেই বছৰৰ বিভিন্ন ঋতুত উদ্‌যাপিত হয় নানা তবহৰ পূজা আৰু পৰব। গতানুগতিক শ্ৰম জীৱনত এই উৎসৱ সমূহ হৈছে বিস্তৰ্ণ মৰুভূমিৰ মাজত থকা মৰুদ্যানৰ নিচিনা। দুৰ্গা পূজাইও তেওঁলোকৰ মেহনতি জীৱনলৈ আনি দিয়ে ৰং বহুইচ আৰু আনন্দ ক্ষুৰ্তিৰ সঁজুলি। পুৱাৰে পৰা সন্ধিয়ালৈকে যন্ত্ৰ মানৱৰ দৰে কামত ব্যস্ত থকা চাহ শ্ৰমিক সকলে দুৰ্গা পূজাত প্ৰাণভৰি হাঁহিবলৈ, হেঁপাহ পলুৱাই নাচিবলৈ আৰু হিয়া উজাৰি ৰং বহুইচ কৰিবলৈ স্তযোগ পায়।

অসমৰ জাতীয় উৎসৱ বিহুত ধনী-দুখীয়া নিৰ্বিশেষে সকলোৱে নতুন সাজপাৰ পিন্ধি ৰং বহুইচ কৰাৰ দৰে দুৰ্গা পূজাতো চাহ শ্ৰমিক সকলে নতুন সাজপাৰ পিন্ধি আনন্দ কৰে। প্ৰায় প্ৰতিখন চাহ বাগিচাতে দুৰ্গা পূজা পতা হয়। পূজা কেইদিনা মণ্ডপৰ কাষত সৰু সৰু দোকান পোহাৰেৰে প্ৰায় এক মেলাৰ ৰূপ লয়। দোকান পোহাৰ সমূহত নানা

বঙৰ বেলুন, নানা তবহৰ খেলাৰ পুতলা আদি দেখিলে সঁচাকৈয়ে সকলোৰে ভাল লাগে। চৌদিশে এক আনন্দ মুখৰ পৰিবেশ বিৰাজ কৰে। যেতিয়া সৰু সৰু লৰা-ছোৱালীবিলাকে নতুন সাজপাৰ পিন্ধি হাতত বঙীন বেলুন লৈ দৌবদৌবী কৰে তেতিয়া এক উপভোগ্য দৃশ্যৰ অৱতাৰণা হয়। তেওঁলোকৰ লৰা-ছোৱালীৰ মুখত এমোকোবা হাঁহি দেখি শ্ৰমিক পিতৃ মাতৃৰ হিয়া উৎফুল্লিত হয়।

চাহ শ্ৰমিক সকলৰ বাবটা মাহত তেৰটা পৰৱ। এই পৰৱ বা উৎসৱৰ জালিকটাইদি সমাজৰ আচাৰ বিধিৰ বিষয়ে ভালেখিনি পোহৰ পাব পাৰি। চাহ শ্ৰমিক সমাজত হিন্দু, মুছলমান, খৃষ্টীয়ান আদি বিভিন্ন ধৰ্মাৱলম্বী লোক আছে। হিন্দু ধৰ্মাৱলম্বী লোকৰ মাজত নানা উৎসৱ প্ৰচলিত আছে আৰু এই সকলো উৎসৱেই হিন্দু চাহ শ্ৰমিকসকলে পালন কৰে। এই উৎসৱ সমূহৰ ভিতৰত দুৰ্গা পূজা বিশেষ উল্লেখযোগ্য। জন সমাজত প্ৰচলিত এনেবোৰ উৎসৱে তেওঁলোকৰ ধৰ্ম জীৱনৰ বিষয়ে জাননী দিয়ে।

সমাজ জীৱনত জনবিশ্বাসৰ এক বিশেষ স্থান আছে। চাহ শ্ৰমিক সমাজতো এনে কিছুমান বিশ্বদৃষ্টি, ৰূপকথা আৰু জনবিশ্বাস প্ৰচলিত আছে। তেওঁলোকৰ জনবিশ্বাসৰ মতে দুৰ্গা এগৰাকী অনায়া আৰু দুৰ্গতি নাশিনী দেৱী। মহিষাসুৰক বধ কৰাৰ অৰ্থ হৈছে—দুৰ্নীতি, অনায়া আৰু পাপাচাৰক পৰাভূত কৰা। দুৰ্গা দেৱী শক্তিৰ প্ৰতীক। শক্তি পূজাৰ জৰিয়তে নিজকে নিৰ্ভীক আৰু সাহসীৰূপে গঢ়ি তোলাটো শাক্ত ধৰ্মী হিন্দুৰ একান্ত কামনা।

চাহ শ্ৰমিক জনজীৱনত দুৰ্গা পূজাৰ এক বিশেষ মহত্ব আছে। তেওঁলোকে দুৰ্গাক দেৱী জ্ঞান কৰিলেও জনবিশ্বাসৰ ফলত সমাজৰ গভীৰ মাজলৈ দুৰ্গাক লৈ আহে। বুকুৰ মৰম চেনেহ ঢালি ডাঙৰ দীঘল কৰা বৰ ঘৰ গুৱনি জীয়েকক এদিন অচিন স্বৰলৈ উলিয়াই দিব লগা হয়। এয়া সমাজৰ পৰম্পৰাগত ৰীতি। চাহ শ্ৰমিকৰ বাবে দুৰ্গা পূজাৰ জনপ্ৰিয় দিশটো হৈছে বছৰৰ মূৰত এবাৰকৈ মাকৰ ঘৰলৈ জীয়াৰী অহাটোহে। এইটো জন মানসৰ বস্তু—ইয়াত বহুতখিনি মাতৃ হৃদয়ৰ কোমল অশ্রুভূতি লুকাই আছে। চাহ শ্ৰমিক সকলৰ মাজত প্ৰচলিত

কিন্তু দক্ষিণ মতে প্ৰতি বছৰৰ আহিন মাহত দুৰ্গা দেৱী নিজ পিতৃ গৃহলৈ আহে আৰু কেইদিনমান পিতৃ গৃহত থাকি ভালদৰে খাই-বৈ এঘোৰ নতুন সাজ পিন্ধি পুনৰ স্বামী গৃহলৈ ফিৰি যায়। দুৰ্গা দেৱীৰ শাহুৱেক গৰাকী হেনো বৰ মুখচোকা, সময়ে অসময়ে তেওঁ বোৱাবীয়েকক গালি-শপনি পাৰি থাকে। সেয়েহে দুৰ্গাদেৱী পিতৃ গৃহলৈ বছেৰেকৰ মূৰত আহিলে ভালদৰে খাই বৈ স্মৃতি কৰি লয়। দুৰ্গা দেৱীৰ আন এটা নাম উমা। মাকৰ ঘৰত উমা সবছ দিন নাথাকে নহলে সিকালে শাহুৱেক খঙত অগ্নিশৰ্মা হ'ব। সেয়েহে তেওঁ দশমীৰ দিনা যাবই লাগিব। এই বিদায়ী সন্ধিয়া বিজয়াৰ দিনটোক কেন্দ্ৰ কৰি ভালেমান গীতৰ উদ্ভৱ হোৱা দেখা যায়। উমাৰ বিদায় বেনাত ঘৰৰ ছোৱালী উলিয়াই দিয়াৰ দৰেই কোমল হৃদয় চাহ শ্ৰমিক নাৰীয়ে চকুলো টোকে। বিদায় মুহূৰ্ত সন্ধ্যা কৰণ; বিশেষকৈ বুকুৰ মৰম দি লালন-পালন কৰা নিজৰ জীয়েকক এঘৰলৈ উলিয়াই দিয়াৰ পৰত ই আৰু কৰণ হৈ পৰে। বিজয়াৰ এই দিনটো সঁচাকৈ বৰ বেদনা গধুৰ। প্ৰতিমা বিসৰ্জন দিয়াৰ পিছত পূজা মণ্ডপলৈ চালে এনেহে লাগে যেন কইনাৰ বিদায়ৰ পিছত শূণ্য বভা পৰি আছে।

দুৰ্গা পূজা আচলতে বংগদেশৰ জাতীয় উৎসৱ। কিন্তু কালৰ সোঁতত এই উৎসৱে এতিয়া সাৰ্বজনীন ৰূপ গ্ৰহণ কৰিছে। অসমৰ চাহ বাগিচাত শ্ৰম কৰি জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা শ্ৰমিকসকল ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰদেশৰ পৰা অহা লোক। তেওঁলোকৰে কিছু সংখ্যক অসমৰ প্ৰতিবেশী ৰাজ্য বংগৰ পৰা আহিছিল। গতিকে বংগদেশীয় শ্ৰমিক সকলে নিজৰ পৰম্পৰা ৰক্ষা কৰিবৰ বাবেই অসমৰ চাহ বাগিচা বিলাকত দুৰ্গা পূজাৰ উৎসৱ উদযাপন কৰিছিল। সেই সময়ত চাহ বাগিচা বিলাকত কাম কৰা কেবাগী, মহৰি সকলোৱে মিলি নিজৰ নিজৰ বাগিচাত দুৰ্গা পূজা পাতিবলৈ শ্ৰমিক সকলক উদগনি দিছিল। এই ক্ষেত্ৰত অন্য প্ৰদেশৰ পৰা অহা ধৰ্মভীক হিন্দু শ্ৰমিক সকলেও অবিহণা যোগাইছিল। এইদৰেই অসমৰ চাহ বাগিচা বিলাকত দুৰ্গা পূজা পতাৰ নিয়ম প্ৰৱৰ্তন হয়।

চাহ শ্ৰমিক সকল প্ৰায় ডেৰশ বছৰতকৈ অধিক কাল অসমত

নিগাজীকৈ বসবাস কৰাৰ ফলত তেওঁলোক হাড়ো হিমজুৱে অসমীয়া হৈ পৰিছে যদিও দুৰ্গা পূজাৰ প্ৰতি থকা তেওঁলোকৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ অনপো পৰিবৰ্তন হোৱা নাই। সদায় দুৰ্গা পূজা পাতি থকা এখন বাগিচাত যদি কোনোবা এবছৰ দুৰ্গা পূজা পাতিব পৰা নাযায়; তেন্তে সেইখন বাগিচাত নানা ধৰণৰ অপায়, অমংগল মাৰিমৰক আদিয়ে দেখা দিব পাৰে—এয়া সবল হোজা অনাথৰী চাহ শ্ৰমিকৰ জন বিশ্বাস। সেয়েহে চাহ শ্ৰমিক সকলে প্ৰায় প্ৰতিখন চাহ বাগিচাতে বহু ধন ব্যয় কৰি বৰ উলহ মালহ আৰু জাক জমকতাবে দুৰ্গা পূজা পাতে।

নৃত্যগীত চাহ জীৱনৰ জীৱন-মৰুৰ সৰোবৰ। এনে নৃত্যগীতে আনন্দমুখৰ এক পাবিবাৰিক জীৱনৰ পৰিবেশ চকুৰ আগত মেলি দিয়ে। চাহ শ্ৰমিক সকলেও দুৰ্গা পূজাত আনন্দ উদ্বেলিত হৈ গীত গাই গাই নাচি বাগি বহুতো বেদনাক পাহৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰে। দুৰ্গা পূজাত বজোৱা ঢাকৰ মাত শুনি তালৈ যাবলৈ কোনোবা মৰম আকলুৱা ভনীয়েকে নিজৰ ককায়েকক কাবো কৰিছে—

আশিন মাসে দুৰ্গা পূজা

সবাই পিন্ধে লাল শাড়ী

চলগ' দাদা দেখতে যাবে

ঢাকৰ কেমন গুড়গুড়ি।

চাহ শ্ৰমিক সকলৰ একাংশই দুৰ্গা পূজাৰ নবমীৰ দিনা 'ৰাম নবমী' উৎসৱ পাতে। সেইদিনা তেওঁলোকে গা-পা ধুই নতুন কাপোৰ পৰিধান কৰে। পূৰ্বৰে পৰা ঘৰত থকা থানখন লেপি মটি পৰিষ্কাৰ কৰা হয়। তাত সেন্দূৰৰ ফোঁট আদি দিয়া হয়। ফুল, তুলসী, বেলপাত আদি থানত উছৰ্গা কৰা হয়। কাৰোবাৰ সামৰ্থ্য থাকিলে ছাগলী আদি বলি দিয়াও দেখা যায়। এই উৎসৱ বিশেষকৈ উদ্ভৱ আৰু মধ্য ভাৰতৰ মানুহে পাতে। পূৰ্বতে এইবোৰ অঞ্চলৰ পৰা অসমলৈ অহা চাহ শ্ৰমিক সকলৰ মাজতহে বিশেষকৈ এই উৎসৱ পতা দেখা যায়।

বিজয়া দশমীৰ দিনা ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইত 'দশহৰা' উৎসৱ পতা হয়। এই উৎসৱ ৰামায়ণৰ কাহিনীৰ লগত জড়িত। এই উৎসৱত বাৰণ, কুন্তকৰ্ণ আৰু মেঘনাদৰ প্ৰতিকৃতি সাজি জলাই দিয়া হয়। ৰাম

লক্ষণ আৰু হনুমানৰ বেশত তিনিজন মানুহ মাজি কাচি ওলায়। বাম আৰু লক্ষণৰ হাতত ধেনু-কাঁড় থাকে আৰু হনুমানৰ হাতত গদা থাকে। বাম লক্ষণৰ বেশ ধাৰণ কৰা মানুহ দুজনে প্ৰতিকৃতি কেইটালৈ অগ্নিবাণ নিক্ষেপ কৰে। এইদৰেই বাৰণ, কুন্তকৰ্ণ আৰু মেঘনাদৰ নামত মাজি লোৱা প্ৰতিকৃতি কেইটা দাহ কৰা হয়। সম্প্ৰতি অসমতো এই উৎসৱৰ প্ৰচলন হৈছে। অসমৰ ঠাই বিশেষে পতা 'দশহৰা' উৎসৱত চাহ বাগি-চাৰ শ্ৰমিক সকলেও অংশ গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়।

নৃত্য-গীত প্ৰিয় চাহ শ্ৰমিকৰ জীৱনলৈ এনে তৰহৰ পূজা পৰবে আনন্দৰ সঁফুৰা কঢ়িয়াই আনে। জীৱনটোক উপভোগ কৰিবলৈ এনে তৰহৰ উৎসৱে তেওঁলোকলৈ একোটা স্বযোগ আনি দিয়ে। সেয়েহে তেওঁলোকে এনে উৎসৱ বিলাকত হিয়া উজাৰি গীত গায়, প্ৰাণভৰি নাচে। সেই সময়ত তেওঁলোকে ভূত ভৱিষ্যতৰ সকলো কথা পাহৰি কেৱল বৰ্তমানৰ আমোদ-প্ৰমোদৰ মাজত নিজকে ব্যস্ত কৰি ৰাখে। তেতিয়া তেওঁলোকে ভাবে—থাই বৈ, নাচি-বাগি, আনন্দ স্ফুৰ্তিৰ মাজত জীয়াই থকাৰ নামেইতো জীৱন।

চাহ শ্ৰমিক সমাজত তুলসী গুজাৰ প্ৰচলন

“তুলসী দৰ্শনে পুণ্য, স্পৰ্শনে পাপ নাশনং।

ছায়ায়াং সৰ্ব তীৰ্থানি তুলসী ত্ৰাং নমো নমঃ ॥”

এই সংস্কৃত শ্লোকটিৰ অৰ্থ হৈছে তুলসী গছ দৰ্শন কৰিলে পুণ্য হয়, স্পৰ্শ কৰিলে পাপ নাশ হয়। তুলসী গছৰ ছাঁত সকলো তীৰ্থৰ ফল পোৱা যায়। তেওঁলৈ সন্ততি প্ৰণাম। পদ্ম পূৰ্ণাৰ মতে তুলসী এগৰাকী অতি সতী সাধৱী দেৱী। পূৰ্ব জন্মত তুলসী বৃন্দাৱতী বা বৃন্দাসতী নামেৰে জনাজাত আছিল। তেওঁৰ বিয়া শঙ্খচূড় নামে এজন অশুৰ ৰজাৰ লগত হৈছিল। তেওঁ বৰ বনৌ আৰু পৰাক্ৰমী আছিল, কিন্তু বৰ অত্যাচাৰী আছিল। তেওঁৰ ভয়ত স্বৰ্গাধিপতি ইন্দ্ৰ প্ৰমুখো সকলো দেৱতা কম্পমান হৈ পৰিছিল। পিছত দেৱতা সকলে এই অত্যাচাৰী অশুৰৰ অত্যাচাৰৰ পৰা নিস্তাৰ পাবৰ কাৰণে ব্ৰহ্মাৰ উপদেশ বিচাৰিলে। ব্ৰহ্মাৰ উপদেশমতে সকলো দেৱতা বিষ্ণুৰ কাষ চাপিল। ব্ৰহ্মা সমস্থিতে দেৱতা সকলৰ অহুৰোধ উপেক্ষা কৰিব নোৱাৰি বিষ্ণুৱে শঙ্খক বধ কৰাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে।

ব্ৰহ্মাই বিষ্ণুক বিতংভাবে জনালে যে শঙ্খৰ পৰাক্ৰমে গুৰিতে আছে তেওঁৰ পতিব্ৰতা পত্নী বৃন্দা। যদি কিবা উপায়েৰে বৃন্দাৰ সতীত্ব নষ্ট কৰিব পৰা যায়; তেন্তে তেওঁৰ অত্যাচাৰী পতি শঙ্খৰ মৃত্যু অনিবাৰ্য। এদিন শঙ্খৰ অহুপস্থিতিৰ সুবিধা লৈ বিষ্ণুৱে নিজৰ মায়াৰ বলেৰে শঙ্খৰ বেশ ধাৰণ কৰি বৃন্দাৰ সতে নানা ধৰণৰ কাম-কেলি কৰি বৃন্দাৰ সতীত্ব নষ্ট কৰিলে। পিছত সতীয়ে নিজৰ সতীত্বৰ বলত বিষ্ণুৰ ছলনা বুজিব পাৰিলে।

ছলনা কৰি সতীত্ব নষ্ট কৰাৰ কাৰণে বিষ্ণুৰ ওপৰত পতিব্ৰতা বৃন্দাৰ বৰ খং উঠিল আৰু ক্ৰোধাগ্নিত হৈ বিষ্ণুক শিল হবলৈ অভিশাপ দিলে। তেতিয়া বিষ্ণুৱে কলে যে কোমল নাৰী অশুৰৰ অধিকাৰী হৈও তুমি শুকান কাঠৰ দৰে মোক ব্যৱহাৰ কৰিছা; গতিকে তুমিও কাঠৰ

শৰীৰ ধাৰণ কৰি পৃথিৱীত জন্ম গ্ৰহণ কৰিবা। অভিশাপ মতেই বিষ্ণু শালগ্ৰামলৈ কপাস্থিত হয় আৰু বৃন্দামতী তুলসী গছৰ কপত পৃথিৱীত আবিৰ্ভাৱ হ'ল। সেয়েহে এতিয়াও পৃথিৱীত তুলসী দেৱী সকলোৰে পূজিতা। তুলসী পাতৰ অবিহনে হিন্দুৰ একো পূজাই হ'ব নোৱাৰে। য'ত শালগ্ৰাম থাকিব তাত তুলসীও থাকিব লাগিব। তুলসী পাত দিলে সকলো বস্তু শুচি হয় আৰু সকলো দেৱতা তুষ্ট হয়। তুলসী হিন্দু মাত্ৰেই পূজিতা। ইয়াক অতি শুভ আৰু পবিত্ৰ বৃক্ষৰূপে পূজা কৰা হয়।

চাহ শ্ৰমিকসকলৰ মাজতো এই পূজাৰ প্ৰচলন আছে। চাহ শ্ৰমিক সকলৰ মাজত এই প্ৰচলন উৰিষ্যাৰ পৰা অহা শ্ৰমিকসকলৰ পৰাই আৰম্ভ হয় বুলি কলে অতুক্তি কৰা নহয়। অসমৰ বিভিন্ন চাহ বাগিচাত উৰিষ্যাৰ পৰা অহা শ্ৰমিক বা তেওঁলোকৰ বংশধৰ আছে আৰু তেওঁলোকৰ মাজতে বেছিকৈ তুলসী পূজাৰ প্ৰচলন পৰিলক্ষিত হয়।

আহিন মাহত এই পূজা পতা হয়। আহিনৰ পূৰ্ণিমাৰ পৰা কাতিৰ পূৰ্ণিমালৈকে সম্পূৰ্ণ এমাহ এই পূজা চলে। আহিনৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনা তুলসী পূজা কৰিবলৈ ইচ্ছুক বালিকাসকলে স্নান কৰি শ্ৰমিক লাইনৰ এঘৰত গোট খায় আৰু তুলসীৰ থাপনা পাতে। এই থাপনা সাধাৰণতে পাঁচ-খলপীয়াকৈ পতা হয়। সেইদিনাই এজোপা তুলসী বৃক্ষ থাপনাত ৰোপন কৰা হয়। তুলসী পূজাৰ এয়া আৰম্ভণিৰ দিন। এই দিনটোত সকলো ব্ৰতী বালিকা উপবাসে থকাৰ নিয়ম। সেইদিনা সকলো ব্ৰতীয়ে নিজৰ শৰীৰ আৰু মন পবিত্ৰ কৰি বাথিব লাগে।

সেইদিনা সন্ধিয়া ব্ৰতী বালিকাসকলে নিজৰ নিজৰ কাঁহিত এটা বাকলি গুচোৱা নাৰিকল, এটা কড়ি, এটা চুপাবী, এটা তামোল, এখিলা পান, অলপমান আৰৈ চাউল, জিকা—ফুল, পূজা আৰু প্ৰসাদৰ বাবে অন্যান্য সামগ্ৰী সজাই লয় আৰু এটা মাটিৰ চাকি জলাই থাপনা কৰিবলৈ যায়। সকলো বালিকা সমবেত হোৱাৰ পিছত পূজাবীয়ে বালিকা-সকলৰ মাজত থকা তুলসীৰ থাপনাখন ফুল পাতেৰে স্নানৰকৈ সজাই তোলে। প্ৰতিজনী ব্ৰতী বালিকাই থাপনাৰ চাৰিও কাষে নিৰ্দিষ্ট ঠাইত বহে আৰু সন্মুখৰ থাপনাত নিজৰ নাৰিকল, কড়ি চুপাবী, তামোল পান আৰু জিকা

ফুল থয়। সজোৱা পৰোৱা যথাযথ ভাবে হোৱাৰ পিছত এজন পাঠকে তুলসী দেৱীৰ গুণানুকীৰ্ত্তন সম্বলিত উৰিয়া ভাষাৰ পুথি এখন স্তবীয়া ভাষাৰে গাই যায়। পুথিখনত মুঠতে পাট্টা অধ্যায় আছে। প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ অন্তত পুথিখনত লিখা নিৰ্দেশানুযায়ী ব্ৰতী বালিকাসকলে আবতি উছৰ্গা, নৈবেদ্য প্ৰদান আদি যাবতীয় কাম কৰি যায়। পুথিখন পাঠ কৰাৰ আগতে তিনি জোকাৰ উকলি দিয়া হয়। তিনি জোকাৰ উকলি দিয়াৰ লগে লগে পাঠকে পুথি পাঠ কৰা আৰম্ভ কৰি দিয়ে। প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ শেষত একোবাকৈ আৰু পুথিখন সমাপ্ত হ'লে পুনৰ তিনিবাক উকলি দিয়া হয়।

পুথিখন পাঠ কৰা শেষ হলে ব্ৰতী বালিকাসকলে তুলসীৰ প্ৰশস্তি গীত উড়িয়া ভাষাত স্তবলিত কণ্ঠেৰে গায়। পিছত নিজৰ কাঁহিত নিয়া মাহ প্ৰসাদবোৰ একত্ৰ কৰে আৰু সেইবোৰ তুলসী পূজা চাবলৈ নাইবা পুথি শুনিবলৈ সমবেত হোৱা মানুহৰ মাজত বিতৰণ কৰে। প্ৰসাদ বিতৰণৰ কাম বালিকাসকলেই কৰে। সকলো কাম নিয়াৰিকৈ সমাধা হোৱাৰ পিছত বালিকাসকলে নিজৰ নিজৰ কাঁহিত পুনৰ নাৰিকল, কড়ি, চুপাবী আৰু জলি থকা চাকিগছ তুলি লয়। সকলোৱে তুলসী থাপনাৰ চাৰিওফালে পাঠবাৰ প্ৰদক্ষিণ কৰে। প্ৰতিবাৰতে এজোকাৰকৈ উকলি দিয়া হয়। ঠিক সেইদৰে প্ৰতিজনী বালিকাই অৰ্ঘ্য বা আবতি ঘূৰাওঁতেও এজোকাৰকৈ উকলি দিয়া হয়। মঠৰ ওপৰত এই পূজাত উকলিৰ প্ৰাধান্য বেছি। সেয়েহে শ্ৰমিক লাইনৰ লৰা-ছোৱালীবিলাকে 'উকলি পূজা' বুলি এই পূজাৰ এটি উপনাম দি লৈছে।

আৰম্ভণিৰ দিনাৰ দৰে মাহটোৰ বাকীকেইটা দিন পূজাৰ যাবতীয় কাম অনুকৰণভাৱে কৰা যায়। বিশেষ মন কৰিব লগীয়া যে প্ৰতিদিনাই বালিকাসকলে শৰীৰ-মন পবিত্ৰ কৰি থাপনা পতা কৰিবলৈ যায় আৰু নিজৰ কাঁহিত প্ৰতিদিনাই একেটা নাৰিকল, কড়ি, চুপাবী আদি আনিব লগীয়া হয়। এই কেইপদ বস্তু ঘৰৰ পৰা আনি পূজাৰ সময়ত থাপনাত থোৱা হয়। আকৌ পূজাৰ অন্তত ঘৰলৈ লৈ যায়। এইদৰে মাহৰ আটাইকেইদিন এই কেইপদ বস্তু অনা নিয়া কৰা হয়।

এই পূজা কৰা শ্ৰমিক বালিকাসকলে গোটেই আহিন মাহটো তেল

মাছ, মাংস, কণী আদি নাখায়। আটাইকেইদিন তেওঁলোকে পবিত্ৰ সাত্ত্বিক আহাৰ গ্ৰহণ কৰিব লগীয়া হয়। তুলসী ব্ৰত পালন কৰা বালিকাৰ মাজৰে কোনোবাই যদি মাছ, মাংস স্পৰ্শ কৰে নাইবা তেওঁ খোৱা কাঁহি বাঢ়িত মাছ, মাংসৰ গন্ধ পোৱা যায়, তেন্তে তেওঁ পূজাৰ থলিলৈ অনা-নিয়া কৰা নাৰিকলটো আপোনা-আপুনি ফাটি যায়। এয়া জনবিশ্বাস। বালিকাসকলৰ কাবোৰৰ যদি গা অশুচি হয়, তেন্তে তেওঁ পাঁচদিন পূজাৰ থলিলৈ আহিব নালাগে। তেওঁৰ কাঁহিখন ওচৰৰ বালিকা এজনীয়ে অনানিয়া কৰি থাকিব লগীয়া হয়। গা অশুচি হোৱা বালিকা জনীয়ে কেৱল পূজাৰ থলিতহে উপস্থিত হব নোৱাৰে; কিন্তু বাকী সকলো কৰণীয় নীতি নিয়ম নিজৰ ঘৰত থাকিয়েই পালন কৰি থাকিব লগীয়া হয়।

তুলসী পূজা পবিত্ৰ মন আৰু পবিত্ৰ শৰীৰেৰে কৰিব পাৰিলে নিজৰ বাঞ্ছিত ফল পোৱা যায় বুলি চাহ শ্রমিকসকলে বিশ্বাস কৰে। এই পূজা কৰিলে মূৰ্খই বিদ্যা পায়, অপুত্ৰকে পুত্ৰ পায়, দুৰ্ভগীয়াৰ ভাগ্য উদয় হয় ইত্যাদি ইত্যাদি। এয়া সবল হোজা চাহ শ্রমিকৰ প্ৰচলিত জন বিশ্বাস। এনে জনবিশ্বাসৰ বশবৰ্তী হৈয়ে তেওঁলোকে বাবটা মাহত তেওঁৰ পূজা পৰৱ পাতে আৰু প্ৰতিটো পূজা পৰৱ পালনৰ গুৰিতে লৌকিক বা অলৌকিক কিবা এক বিশ্বাস অন্তৰ্নিহিত হৈ আছে।

তুলসী পূজাক আমি অন্য দৃষ্টিৰে চালে বৃক্ষ পূজাৰ এটি নিদৰ্শন বুলি কব পাৰোঁ। চাহ শ্রমিকসকলৰ অন্যতম পৰৱ কৰম দেৱতা ৰূপত বৃক্ষ পূজা কৰা হয়। ঠিক সেইদৰে শিমলু, জৰী, বট আদি গছৰ তলতো তেওঁলোকে পূজা পাতল কৰে। তুলসী গছকো সতী বৃন্দাৱতীৰ সাক্ষাৎ ৰূপ বুলি ভাবি বৰ প্ৰদ্বা ভক্তিয়ে চাহ শ্রমিকসকলে পূজা কৰে।

খিলঞ্জীয়া অসমীয়া সমাজতো তুলসী পূজাৰ প্ৰচলন আছে। কাতি বিহুত তুলসীৰ থাপনাপাতি চাকি দিয়াটো চিৰাচৰিত নিয়ম। লক্ষ্মীপূজাৰ দিনা গাৱঁৰ আইসকলে লগ লাগি তুলসী বন্দনা কৰা দেখা যায়।

বৈষ্ণৱ কবি দ্বিজ ভগীৰথে তেওঁৰ “তুলসী চৰিত্ৰ” পুথিত তুলসীৰ চৰিত্ৰ মাহাত্ম্য এইদৰে বৰ্ণনা কৰিছে—

মৃত্যুকালে তুলসীৰ মালা অংগে যাৰ।

মহা পাপী হোক যম নাহি অধিকাৰ ॥

এক ঘণ্টা পানী দিয়া তুলসীক সিঞ্জে।

ব্ৰহ্মবধ পাপ খণ্ডি দেৱ লোকে বঞ্চে ॥

যিজনে তুলসী মূলে দীপক লগায়।

সকলো পুণ্যৰ ফল দীপ দানে পায় ॥

অন্য এক পৰব চহৰাই

চহৰাই পৰব—এক আনন্দপূৰ্ণ উৎসৱ। চাহ শ্ৰমিকসকলে এই পৰবত ভক্তি সহকাৰে বস্তি প্ৰজ্জনন কৰে। শ্ৰমিক লাইনৰ পতুলিয়ে পতুলিয়ে বস্তি জলে আউসীৰ তমসা বাতি। চৌদিশে ফট্কা আদিৰ শব্দ, লৰা-ছোৱালীৰ হাঁহি ধেমালি। নানা আতচ-বাজীৰে শ্ৰমিকৰ ঘৰে ঘৰে যেন আনন্দৰ মেলাহে বহে। ঢোলৰ ছেৱে ছেৱে মাডুবা, বুধুৱাইতে জাহলী গীত জোৰে—

অহিৰে খজ খজতে আলি

পুছ পুছতে গেলি

ফালনাকে ঘৰা কেতি দুৰাৰে

ফালনাকে ঘৰে ঐবা

তুলসীকে পিঙাৰে

ওপৰেয়ে উড়ে হংস বাজাৰে

এয়া কৃষি জীৱনৰ গীত। গৰখীয়াসকলে চহৰাই পৰবৰ নিশা গৰুৰ গৃহস্থৰ ঘৰলৈ আহিছে। বিচাৰি বিচাৰি কোনোবা এজন গৃহস্থৰ ঘৰত ওলাইছেহি। ঘৰৰ লখিমীয়ে দিয়া বাতি অৰ্থাৎ মাটিৰ চাকি লৈ ওলাই আহিছে। গৰখীয়াসকলক গৃহস্থ আৰু গৃহিণীয়ে মান ধৰিছে—এয়ে হ'ল এই গীতৰ ভাৱাৰ্থ। শ্ৰমজীৱনৰ এনে গীতৰ মৃত্যু নাই। আবহমান কালৰে পৰা এনে গীতৰ ধাৰা বাগৰি আহিছে।

দুৰ্গা পূজাৰ কেইদিনমানৰ পিছতেই চহৰাই পৰব উদ্‌যাপিত হয়। ইও মূলতঃ কৃষি উৎসৱ। এই পৰবৰ বিভিন্ন নিয়ম কাৰণ আছে আৰু এই আটাইবোৰেই কৃষিৰ লগত জড়িত। বহাগ বিহুৰ দৰে চহৰাই পৰবত শ্ৰমিকসকলে গো সেৱা কৰে। গৰুক গা-পা ধুৱাই দিয়ে। শিঙত সবিয়হৰ তেল ঘঁহি মূৰত সেন্দূৰৰ ফোঁট দিয়া হয়। টুচু পৰবৰ দৰে এই পৰবতো নানা ধৰণৰ পিঠা-পনা কৰে। এইবোৰ গৰুকো খুৱায় আৰু তেওঁলোকে নিজেও খায়। চাহ শ্ৰমিকৰ এই কাৰ্যৰ লগত

বহাগ বিহুৰ গো সেৱাৰ বহুত সাদৃশ্য আছে। গৰু বিহুৰ দিনা যি দৰে গৰুক কোনেও মাৰপিট নকৰে, সেইদৰে চাহ শ্ৰমিকসকলেও চহৰাই পৰবৰ দিনা গৰুক মাৰপিট নকৰে। হিন্দু চাহ শ্ৰমিকসকলে গৰুক লক্ষ্মীৰূপে জ্ঞান কৰে।

লোক সংস্কৃতি লোক মানসৰ বস্তু। পৰম্পৰাগত ভাৱে চলি অহা লোক সমাজৰ বাঁতি নীতিকৈ মানিলে একোখন সমাজ, একোটা জাতি ঐক্য আৰু সংহতিৰ ভোলেৰে বান্ধ খাই থাকে। বহাগ বিহুত যিদৰে নানা নিয়ম নীতিৰ মাজেদি গো-সেৱা কৰা হয়, সেইদৰে চাহ শ্ৰমিকসকলেও অতুলপ নিয়ম নীতি পালন কৰি চহৰাই পৰবত গো-সেৱা কৰি নিজকে ধন্য মানে। এনে নিয়ম নীতি বিলাকৰ পৰা এই কথা ঠাৱৰ কৰিব পাৰি যে এসময়ত চাহ শ্ৰমিকসকল কৃষিজীৱী আছিল।

চহৰাই পৰবত নানা ধৰণৰ বং-বহুইচ কৰা হয়। ওৰে দিন কাম কৰিও ভাগৰি নপৰা শ্ৰমিকসকলে পতুলিয়ে পতুলিয়ে বস্তি প্ৰজ্জনন কৰি গীতৰ লহৰ তোলে। এইবোৰ গীতক জাহলী গীত বোলা হয়। এইবোৰ ছচবিৰ সমজাতীয় গীত। বহাগ বিহুত যিদৰে ছচবি গোৱাৰ প্ৰথা আছে, সেইদৰে চহৰাই পৰবতো ঘৰে ঘৰে জাহলী গীত গোৱাৰ নিয়ম চাহ শ্ৰমিক সমাজত প্ৰচলিত। এনে ধৰণৰ গীতত সাধাৰণতে গৰু, পথাৰ, খেতি হালবোৱা আদিৰ কথাই অধিক প্ৰাধান্য লাভ কৰা দেখা যায়। জাহলী গীতক গৰখীয়া গীত বুলিও কব পাৰি। কিয়নো গৰখীয়া জীৱনৰ বিভিন্ন গোপনীয় কথা এনেবোৰ গীতৰ মাজেদি মূৰ্ত হৈ উঠে। এনে তৰহৰ গীতত শ্ৰীকৃষ্ণই গৰু চৰোৱা, যমুনাৰ পাৰে পাৰে গৰখীয়াৰূপে বাঁহী বজাই ফুৰা, লগৰ গৰখীয়া লবাইতৰ লগত ধেমালী কৰা ইত্যাদিৰ বৰ্ণনা আছে। গৰু চৰোৱাটো গৰখীয়াৰ কৰ্তব্য। দৰাচলতে গৰু আৰু গৰখীয়াৰ মাজত এক পবিত্ৰ সম্বন্ধ বিদ্যমান। ভগৱানৰ অৱতাৰ স্বয়ং শ্ৰীকৃষ্ণই গৰু চৰাইছিল। এয়া দ্বাপৰ যুগৰ কথা; কিন্তু এই যুগতো গৰখীয়াসকলক তেনে দৃষ্টিৰেই চোৱা হয়। সেয়েহে খিলঞ্জীয়া অসমীয়াসকলেও গৰুৰ মংগলৰ কাৰণে ঘৰে ঘৰে গৰখীয়া সবাৰ পতা দেখা যায়। প্ৰতিজন কৃষকে বছৰত এবাৰকৈ বিশেষকৈ শাওন ভাদ্ৰ মাহত এই সবাৰ পাতে। এই সবাৰত গৃহস্থই গৰখীয়াসকলৰ প্ৰতি

পিঠাঙৰি, কল আদি আগবঢ়ায়। গৰখীয়াহঁতে গৃহস্থৰ আৰু গো-জাতিৰ কুশল মংগলৰ অৰ্থে আশীৰ্বাদ দিয়ে। চহৰাই পৰবতো চাহ শ্ৰমিক-সকলে গৰখীয়াসকলক চাউল, টকা পইচা আদি দি সন্তুষ্ট কৰা দেখা যায়। এই গৰখীয়াসকলেও গৰখীয়া সবাহৰ দৰেই গৃহস্থ আৰু গো-জাতিৰ কুশল মংগলৰ অৰ্থে আশীৰ্বাদ দিয়ে।

চহৰাই গীতবোৰত দেহতত্ত্ব বা দৰ্শন সম্পৰ্কীয় কথাও অন্তৰ্ভুক্ত হৈ থাকে। জীৱন মানে কি, জীয়াই থকা কালছোৱাত মানুহে কি বিচাৰে, আত্মীয় স্বজন পুত্ৰ পৰিবাৰ সকলো কেৱল ছুদিনৰ লগৰীয়া, মোহ মায়াৰ মাজত মানুহ একপ্ৰকাৰ অন্ধ হৈ থাকিবলগীয়া হয় ইত্যাদি কথা চহৰাই পৰবত গোৱা গীতবোৰত পোৱা যায়—

কেহ মৰল ঐবা বাঁহী ভালা টুটল

বেটা মৰল ঘৰা সুনাবে

কেহ মৰল ঐবা বাঁহী ভালা টুটল

ভাই মৰল ঐবা দোনো বাঁহী টুটলই

ভোঁজী মৰলই ঘৰ সুনাবে

বাপ মৰল ঐবা টুৱৰ টাপৰ

মা মৰল জনম কোঙাবে

এই গীতৰ মাজেদি কোৱা হৈছে যে পুত্ৰৰ মৃত্যু হলে এখন হাত ছিগি যোৱা বুলি ধৰিবা, ককাই বা ভায়েকৰ মৃত্যু হলে দুয়োখন হাত গল বুলি জানিবা। বোয়েকৰ মৃত্যুত ঘৰখন শূণ্য হৈ পৰা যেন লাগে। পিতৃৰ বিয়োগত মাউৰা হব লগীয়া হয় আৰু মাতৃৰ বিয়োগ হলে কোঙাৰ দৰে জীয়াই থাকিব লগীয়া হয়।

চাহ বাগিচাৰ চহৰাই পৰবৰ অন্য এটি দিশ হ'ল একে সময়তে পালন কৰা কালী পূজাৰ আয়োজন। বাগিচা বিশেষে কালী পূজা পতা দেখা যায়। এই পূজা কাতি মাহৰ অমাবস্যা নিশা কৰা হয়। ডিঙিত নৰমুণ্ডৰ লাওখোলা পৰিধান কৰা, হাতত তীক্ষ্ণ অস্ত্ৰ আৰু নৰমুণ্ড, মহা-দেৱৰ বুকুৰ ওপৰত ভৰি থৈ জিভা উলিয়াই থকা কালীৰ কৃষ্ণকায় ভয়ানক মূৰ্ত্তি দেখিলে সকলোৰে ভয় লাগে। কালী পূজা সম্পৰ্কে চাহ শ্ৰমিকসকলৰ মাজত বহু কিম্বদন্তি প্ৰচলিত হৈ আছে। কালীৰ লগত

বহুতো যথ যথিনী আহে বুলি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰে। সেয়েহে সেই নিশা শোৱাৰ আগতে চাহ শ্ৰমিকসকলে নিজৰ আৰু নিজৰ লৰা-ছোৱালীৰ ডিঙি আৰু কাটকুলিত সবিয়হৰ তেল ঘঁহে। লগত সবিয়হ থাকিলে অথবা সবিয়হৰ তেল গাত ঘঁহিলে যথ যথিনীয়ে নাইবা ভূত প্ৰেতে কাকো স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰে বুলি চাহ শ্ৰমিকসকলৰ মাজত এটা জন বিশ্বাস আছে।

চহৰাই পৰবৰ দুটি দিশ—পটুলিয়ে পটুলিয়ে বস্তু প্ৰজলন কৰি তমসা দূৰ কৰা আৰু কালী পূজাৰ আয়োজন কৰি শক্তিৰ উপাসনা কৰা। এই দুইটা দিশে চাহ শ্ৰমিকসকলৰ জীৱনত গভীৰভাৱে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰা দেখা যায়। চহৰাই হৈছে জ্যোতিৰ পৰব বা আলোকৰ উৎসৱ। এই পৰবত ঘৰে ঘৰে বস্তু প্ৰজলন কৰাৰ অন্তৰালতো নানা কিম্বদন্তী আৰু জনশ্ৰুতি লুকাই আছে। তেনে এটি জনশ্ৰুতি মতে অযোধ্যাৰ বজা দশৰথৰ পুত্ৰ বামে যেতিয়া বাৰণক বধ কৰি অযোধ্যাৰ ৰাজপাটত বহে তেতিয়া প্ৰজাসকলে মনৰ আনন্দ প্ৰকাশ কৰিবৰ বাবে অযোধ্যাৰ ঘৰে ঘৰে বস্তু প্ৰজলন কৰিছিল। এই দিনটোৰ সোৱণ বণিতে প্ৰতিবছৰ দীপাৱলী উৎসৱ পতা হয় বুলি তেওঁলোকে কয়।

চহৰাই পৰব প্ৰতি বছৰে আহে আৰু যায়। চাহ শ্ৰমিকৰ মন প্ৰাণত সিঁচি থৈ যায়—এক নৱ প্ৰেৰণা, অনাগত দিনৰ আলোকময়ী যাত্ৰাৰ ইংগিত। দীপাৱলীৰ আলোকে অমাবস্যাৰ আন্ধাৰ দূৰ কৰাৰ লগে লগে মানুহৰ মনৰ আন্ধাৰবোৰো আঁতৰ কৰাত সহায় কৰে। সমাজৰ অন্ধকাৰ বিনাশ কৰি জ্যোতিৰ মেলা পাতে। জ্যোতি অৰ্থাৎ পোহৰৰ বাবে মানুহ সদায় সংগ্ৰামৰত। তমসাৰ পৰা পোহৰলৈ অজ্ঞানৰ পৰা জ্ঞান আলোকলৈ মৃত্যুৰ পৰা অমৰত্বলৈ উদ্ধাৰলৈ আবহমান কালৰে পৰা মানৱ জাতিৰ দুৰ্বাৰ কামনা।

দেৱীৰূপে গুজিতা টুচু

বৈচিত্ৰ্যমণ্ডিত ভাৰতবৰ্ষৰ বুকুত সহস্ৰ সংস্কৃতিৰ পবিত্ৰ বাৰিধাৰা চিৰ প্ৰৱাহিত। তুয়াৰ ধৱল হিমাদ্ৰিৰ পৰা স্তম্ভ কন্যাকুমাৰীলৈ বিস্তৃত এই বিশাল ভূখণ্ড বিভিন্ন সংস্কৃতি, বিভিন্ন ৰীতি-নীতি আৰু বিভিন্ন ভাষা-ভাষীৰ পুণ্যময়ী জন্মভূমি। বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত একোৰ মধুৰ তান মুখৰিত হৈছে ভাৰতবৰ্ষৰ আকাশে বতাহে। এই বৈচিত্ৰ্যমণ্ডিত দেশৰে উত্তৰ পূব প্ৰান্তত প্ৰকৃতিৰ জীয়াৰী অসম। লোহিতাৰ তীব্ৰভূমিত, নীলাচলৰ পাদপ্ৰান্তত, পাহাৰ ভৈয়ামৰ বিস্তৃত সেউজী প্ৰান্তৰত শুনা যায় সংস্কৃতিৰ জয়গান, ৰাষ্ট্ৰীয় জীৱনৰ একতান। মহান ভাৰতবৰ্ষৰ ক্ষুদ্ৰ তাণ্ডব স্বৰূপ অসম। ইয়াৰ নামঘৰত কীৰ্তন, ভাগৱতৰ পদ, মন্দিৰত পবিত্ৰ শঙ্খ ধ্বনি, মছজিদত আজানৰ স্তব, গুৰুদ্বাৰত গ্ৰন্থ চাহিবৰ অমৃত বাণী আৰু গীৰ্জাত পবিত্ৰ ঘণ্টাৰ ধ্বনি শুনিবলৈ পোৱা যায়।

এনে পুণ্যময়ী অসমৰ চিৰ সেউজীয়া চাহ বাগিচাত বাস কৰে চাহ শ্ৰমিক সকলে। নানা পূজা পৰৱৰ্তে ভৱপূৰ এইখন সমাজৰ এক স্বকীয়া সাংস্কৃতিক বৈশিষ্ট্য বিদ্যমান। তেওঁলোকে নানা দেৱ দেৱীৰ পূজা অৰ্চনা কৰাৰ উপৰিও কৃষি-জীৱনৰ লগত জড়িত জনবিশ্বাসৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা বিভিন্ন তৰংহৰ উৎসৱ পাতে। টুচু পৰৱৰ্তে তেনে এটি উৎসৱ। চাহ শ্ৰমিক সকলৰ মাজত টুচু এগৰাকী দেৱীৰূপে পূজিতা হৈ আহিছে আৰু এই টুচু দেৱী পূজাক কেন্দ্ৰ কৰি যি উৎসৱ উদযাপন কৰা হয় সেয়ে টুচু পৰৱৰ্ত। টুচু পূজা বংগদেশত প্ৰচলিত 'তুচলা' বা 'তুচলী' পূজাৰ ৰূপান্তৰ বুলিও কিছুমানে মত প্ৰকাশ কৰিছে। এতিয়াও বংগদেশত এই পূজা ধুমধামেৰে পালন কৰা হয়। টুচু পৰৱৰ্ত কিছুমানে কৃষি লক্ষ্মী বা নবান্ন উৎসৱ বুলিও অভিহিত কৰে। সংস্কৃত ভাষাৰ 'তোষ' ধাতুৰ পৰাও টুচ, বা টুচ শব্দৰ উৎপত্তি হৈছে বুলি কিছুমানে কব খোজে। এই পৰৱৰ্ত পুহ মাহত উদযাপিত হোৱাৰ কাৰণে ইয়াক 'পৌষ পৰৱৰ্ত' বুলিও কোৱা হয়। টুচু গীততো পুহ মাহৰ বৰ্ণনা আছে—

দেৱীৰূপে পূজিতা টুচু

৩৩

পৌষ মাসে টুচু আনিব
চন্দন কাঠেৰ চড়লে
যদি টুচু দয়া কৰে
বাখৰ সোণাৰ মচলে

'টুচু পৰৱৰ্ত' চাহ শ্ৰমিক নাবীৰ অতিকৈ চেনেহৰ উৎসৱ। ঢোল, পেঁপা আৰু গগনাৰ মাত শুনিলে অসমীয়া ডেকা গাভৰুৰ গা মন নাচি উঠাৰ দৰে টুচু গীত এফাঁকি শুনিলে চাহ শ্ৰমিক গাভৰুৰো মন উন্ননা হয় কিহবাৰ ইংগিতত। বিহুগীতৰ দৰে টুচু গীত বিলাকতো যৌৱন মূলভ কামনা-বাসনা আছে, প্ৰেমৰ আকৃতি আছে। টুচু গীতেও চাহ শ্ৰমিক ডেকা গাভৰুৰ অস্তৰলৈ প্ৰণয়ৰ জোৱাৰ আনে। এই গীতবোৰ স্বাভাৱিকতে স্পন্দন-উদ্বেলিত, বঙীন। এই গীতবোৰ নানা তৰংহৰ উপমাৰে সমৃদ্ধ। যেনে :—

আল ধানেৰ পাতলা চিউড়া
গামছা বান্ধা দহি গ'
থাবাৰ বেলায় মনে পড়ে
আমাৰ প্ৰাণেৰ সখী গ'।

সমজাতীয় বিহুগীতত এইদৰে আছে—

বকুল বৰা ধানৰ চিৰা খুন্দিলেঁ
ছপোৱা গাখীৰৰ দৈ ;
তুমি যে নহলে খাবকে নোৱাৰো
থাকো মই আগত লৈ।

পৌষ সংক্ৰান্তিৰ সাত বা ন দিনৰ আগতে টুচু পূজাৰ থাপনা কৰা হয়। সেইদিনা সন্ধিয়া নিৰ্দিষ্ট এঘৰত চাহ শ্ৰমিক নাবী সকল সমবেত হয়। থাপনা কৰোঁতে মাটিৰ পাত্ৰত মুঠতে সাতোটা গোবৰৰ সৰু সৰু লাড়ু আৰু ন-চাউলৰ পিঠাৰিৰ লাড়ু ফুল, তুলসী, বেলপাত অন্যান্য নৈবেদ্য সম্ভাৰ থাপনাৰ থলিত থোৱা হয়। সেইদিনা ধৰি থাপনাৰ চাৰিও ফালে বহি প্ৰতি নিশা শ্ৰমিক নাবীসকলে টুচুৰ গুণাঙ্ককীৰ্তন কৰে গীত গাই গাই।

টুচু পূজাত গাভৰু জীয়াৰী সকলে প্ৰাণ ঢালি ৰং ধেমালী কৰে আৰু

আনন্দ উদ্বেলিত হৈ গীত জোৰে। গীতৰ লহৰে লহৰে মনৰ গোপন তলিৰ বহুতো কথা ব্যক্ত হয়। টুচু পূজাৰ সামৰণিৰ দিনা অৰ্থাৎ পৌষ সংক্ৰান্তিৰ দিনা চাহ শ্ৰমিক নাৰী সকলৰ দেহ চঞ্চল হয়। মন উদ্ভাউল হয়। সকলোৱে আনন্দ স্মৃতি কৰি টুচু দেৱীৰ প্ৰতি ভক্তি নিবেদন কৰে। সেইদিনা লক্ষ্মী দেৱীৰ নিচিনা এটা সৰু মূৰ্তি কিনি অনা হয়। বাঁহৰ কামিৰে এটা 'চড়াল' তৈয়াৰ কৰা হয়। বিভিন্ন বড়ৰ কাগজ কাটি পাৰ্শ্বীৰ নিচিনা এই 'চড়াল' মজা হয় আৰু চড়ালটিৰ ভিতৰত মূৰ্তিটো স্থাপন কৰা হয়। অৱশ্যে ঠাই বিশেষে 'চড়াল'ত মূৰ্তি স্থাপন কৰা নহয়। আঠে, বতাচা, ফুল আদি সম্ভাৱেবে টুচু দেৱীৰ পূজা কৰা হয়। এই বাতিটোক চাহ শ্ৰমিকসকলে 'জাগৰণ' বুলি কয়; কিয়নো আয়তী, নামতীসকলে ওৰে নিশা গীত গাই গাই টুচু জাগৰণ কৰে।

পৌষ সংক্ৰান্তিক মকৰ সংক্ৰান্তিও বুলি কোৱা হয়। টুচু পৰৱৰ্ত্তী মকৰ সংক্ৰান্তিত উদ্ঘাপিত হোৱাৰ কাৰণে একাংশ চাহ শ্ৰমিকে ইয়াক মকৰ পৰৱৰ্ত্তী বুলিও কয়। বিশেষ মন কৰিবলগীয়া যে সেই একে দিনাই মাঘ বিহু বা ভোগালী বিহুও পালন কৰা হয়। ভোগালী বিহুত যিদৰে গাঁৱৰ প্ৰতি ঘৰতে পিঠা-পনা আদি কৰে আৰু বন্ধু-বান্ধৱক মাতি আনি খুৱায়; সেইদৰে চাহ বাগিচা বা বস্তি অঞ্চলৰ প্ৰতি ঘৰতে টুচু পৰৱৰ্ত্তী উপলক্ষে পিঠা-পনা আদি কৰে আৰু আত্মীয় স্বজনক নিমন্ত্ৰণ কৰি আনি খুৱাই আনন্দ লভে। ভোগালী বিহু আৰু টুচু পৰৱৰ্ত্তী দুয়োটা ৰুখি জীৱনৰেই পৰিচায়ক। দুয়োটা উৎসৱেই গীত প্ৰধান আৰু দুয়োটাতেই খোৱা-বোৱাৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিয়া হয়। গতিকে খিলঞ্জীয়া অসমীয়াৰ ভোগালী বিহু আৰু একে সময়তে উদ্ঘাপিত হোৱা চাহ শ্ৰমিক সকলৰ টুচু পৰৱৰ্ত্তী মাজত অনেক সাদৃশ্য দেখা যায়।

সংক্ৰান্তিৰ পিচদিনা ধলপুৱাতেই ঘৰৰ সকলোৱে গা-পা ধোৱাৰ নিয়ম চাহ শ্ৰমিক সমাজত প্ৰচলিত। সেইদিনা পুৱাৰ ভাগতেই টুচু দেৱীক ফুৰাবলৈ নিয়া হয়। তেতিয়া আয়তী সকলে টুচুৰ প্ৰশংসামূলক গীত গাই গাই পিচে পিচে যায়। আন কাৰোবাৰ ঘৰত টুচু পূজাৰ আয়োজন কৰিলে তালৈ গৈ দুয়ো টুচুৰ ডিঙিৰ মালা বিনিময় কৰা হয়। সেই সময়ত আয়তী সকলে জাউবীয়ে জাউবীয়ে গীত গাবলৈ ধৰে।

চাহ শ্ৰমিক সকলৰ মাজত টুচু এগৰাকী দেৱী ৰূপে পূজিতা হৈ আহি। টুচু দেৱীৰ বিষয়ে বহু ৰূপ কথা এই সমাজত প্ৰচলিত হৈ আছে। তাৰেই এটি এনে ধৰণৰ—নবাব সকলৰ আমোলত বংগদেশৰ এটি জনজাতীয় পৰিয়ালত টুচু নামৰ এগৰাকী অনিন্দ্যসুন্দৰী কন্যা আছিল। টুচুৰ অল্পম ৰূপ লাৱণ্যৰ কথা শুনি নবাবে টুচুক জীৱন সংগিনীৰূপে পাবৰ কাৰণে ব্যাকুল হৈ পৰিল। নবাবৰ লোলুপ দৃষ্টিৰ পৰা নিজৰ সতীত্ব ৰক্ষা কৰিবৰ বাবে টুচুৱে উপায়স্বৰ হৈ নৈত জাপদি আত্মহত্যা কৰিবলৈ বাধ্য হয়। প্ৰবাদ আছে যে সেই ঠাই ডোখৰ টুচু ঘাট নামেৰে এতিয়াও জনাজাত হৈ আছে। এই থিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে নিজৰ মহৎ গুণৰ বাবে সতীৰ শ্ৰেণীলৈ উন্নীত হোৱা জয়মতীৰ স্মৃতিত উদ্ঘাপন কৰা 'জয়মতী উৎসৱ'ৰ লগত নিজৰ সতীত্ব ৰক্ষা কৰিবৰ বাবে প্ৰাণ বিসৰ্জন দিয়া টুচুক উপলক্ষ্য কৰি উদ্ঘাপিত হোৱা 'টুচু পৰৱৰ্ত্তী' মাজত কিছু সাদৃশ্য পৰিলক্ষিত হয়।

টুচু গীত—চাহ শ্ৰমিক সমাজৰ অতি জনপ্ৰিয় গীত। এই গীত বিলাকত বামাগ্ন মহাভাৱতৰ কাহিনীয়েও ঠাই পাইছে। বাৱণে সীতাক হৰণ কৰা, অশোক বনত সীতাৰ অৱস্থাৰ কথাও টুচু গীতত আছে যেনে :—

অশোক বনে পাতেৰ ঘৰে
সীতাক বাম বাথেছে
যোগীৰ ভৈশে বাৱণ আসে
সীতা হৰণ কৰেছে
সীতা হৰণ কৰলি বাৱণ
সীতা বাথ' যতনে
ৰাত হলে মা সীতা কান্দে
বামচন্দ্ৰ লক্ষণ বিনে।

টুচু পূজাৰ সামৰণিৰ দিনা আবেলি চাহ শ্ৰমিক নাৰীসকলে নানা ধৰণৰ টুচুগীত গাই গাই নৈ বা পুখুৰীত টুচুক বিসৰ্জন দিবলৈ যায়। নৈৰ পাৰত টুচুক বাথি টুচুৰ বিদায় বেলাৰ গীত গোৱা হয়। ঠাই বিশেষে এই সময়তে টুচুগীতৰ স্বেৰে স্বেৰে আৰু ঢোলৰ ছেৰে ছেৰে চাহ

৩৫-১০!

শ্ৰমিক নাৰীসকলে নৃত্যও কৰে। তাৰ পিছত 'চড়ল' টো পানীত বিসৰ্জন দিয়ে। সেই সময়ত নৈৰ পাৰত ইমানেই মানুহৰ ভিৰ হয় যে ই এখন তীৰ্থস্থানৰ দৰে হৈ পৰে। বং বিবঙৰ কাপোৰ পিন্ধা মানুহেৰে ভৰা এই ঠাইডোখৰে টুচুমেলাৰে ৰূপ লয়। টুচুক বিসৰ্জন দি সকলোৰে লগত টোপোলা বান্ধি নিয়া পিঠা-পনাবোৰ নৈৰ পাৰত বা পুখুৰীৰ পাৰত বহি খায়। তেতিয়া পৃথিৱীৰ বুকুলৈ সন্ধ্যা নামি আহে। সকলোৱে নিজ নিজ ঘৰলৈ উভতে। তেতিয়াও চাহ শ্ৰমিক নাৰীসকলৰ হৃদয়ত বৈ যায় টুচু গীতৰ অৱশেষ অমিয়া জোকাৰ।

চাহ বাৰ্গিচাৰ ফাগুৱা পৰব

ফাগুনৰ পচোৱাই কঢ়িয়াই আনে যৌৱনৰ বাতৰি। পৃথিৱীৰ বুকুত যৌৱনৰ ফাকু উৰে। প্ৰকৃতিৰ প্ৰাণত হিল্লোল জাগে বসন্তৰ মধুৰ স্পৰ্শত। গছ লতিকাৰ পত্ৰে পুষ্পে বসন্তৰ আগমণিৰ আভাস জিলিকি উঠে। প্ৰকৃতিৰ ৰূপ যৌৱনে আকৰ্ষিত কৰে মানুহৰ মন প্ৰাণক। ফাগুনৰ মলয়াই ফাকু ছটিয়াই যায় মানুহৰ ভাৱাক্ৰান্ত মনবোৰত। মৰ্মময় জীৱনৰ অবিৰাম গতি থমকি বয় ক্ষন্তেকৰ বাবে। জীৱনৰ জয় যাত্ৰাত ক্ষন্তেকৰ বাবে হ'লেও বিনোদন কৰিবলৈ সুযোগ আহে। সেয়েহে বং বহুইচ কৰিবলৈ মানুহৰ হেপাই জন্মে।

কৃষিজীৱী জন মানসত প্ৰকৃতিৰ দৃশ্যপটে নানা বং বুলাই যায়। ইয়াৰ স্পৰ্শত তেওঁলোকৰ ব্যক্তিত্বই পোখা মেলে। তেওঁলোকৰ জীৱনৰ উদ্দাম তৰংগমালা কেতিয়াও ৰুদ্ধ হৈ নাযায়। এনে উল্লাসেৰেই সৃষ্টি হৈছে জন সাধাৰণৰ নানা তৰহৰ গীতৰ উচ্ছাস। মনৰ নিভৃত কোণত লুকাই থকা কথাবোৰক গীত ৰূপে প্ৰকাশ কৰিবৰ বাবে বিভিন্ন উৎসৱ, পূজা-পাৰ্বন আদিয়ে উপযুক্ত পৰিবেশ সৃষ্টি কৰে। অন্যান্য সমাজৰ লোকৰ দৰে চাহ শ্ৰমিক সকলো কৃষিজীৱী আছিল অসমৰ চাহ উদ্যোগত আত্মনিয়োগ কৰাৰ আগতে। এতিয়াও এক বুজন সংখ্যক চাহ শ্ৰমিক গাঁৱত থাকি কৃষি কৰ্মত নিপুণ হৈ জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰি আছে। সেয়েহে তেওঁলোকৰ গীত-মাতত প্ৰকৃতিৰ মনোৰম চিত্ৰৰ ইংগিত পোৱা যায়। চাহ শ্ৰমিক সমাজত প্ৰচলিত ফাগুৱা পৰবো এটি কৃষি ভিত্তিক উৎসৱ। ইয়াৰ গীত-মাত বিলাকে কৃষিজীৱী জনজীৱনৰ স্বাক্ষৰ বহন কৰিছে।

পুৰাণৰ আখ্যান মতে ইন্দ্ৰদ্যুম্ন বজাই পোন প্ৰথমে ভগৱান বিষ্ণুক দৌলত তুলি দৌল-যাত্ৰা উৎসৱৰ পাতনি মেলে। ফাগুন মাহত বিষ্ণুৰ অৱতাৰ শ্ৰীকৃষ্ণৰ দৌলাবোহণ উৎসৱ প্ৰতি বছৰে ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইত কৰা হয়। কথিত আছে যে দৌলত ভগৱানে জনগনৰ কল্যাণৰ কাৰণে ক্ৰীড়া কৰে। চাহ শ্ৰমিক সমাজত দৌলাবোহণ অনুষ্ঠান ঠাই বিশেষে

পাতে। কিন্তু এই সমাজৰ বাবে দৌল যাত্ৰা বা ফাগুৱা উৎসৱৰ মূল উৎস ধৰ্ম উদ্দীপনা নহয়। ই হৈছে আনন্দ অনুপ্ৰেৰণাবে দীপ্ত হৈ থকা জন মানসৰ উচ্ছ্বাস। এই উৎসৱত ফাকু ছটিয়াই চাহ শ্ৰমিক সমাজৰ লোকে এক অনাবিল পুলক অনুভৱ কৰে। ফাগুৱাৰ প্ৰীতিসনা আবিবে চাহ শ্ৰমিক ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰাণত অজান শিহৰণ তোলে। তেওঁলোকৰ হৃদয়ৰ গভীৰ তলিত থকা আবেগ অনুভূতিয়ে প্ৰকাশৰ বাট বিচাৰে। নানা বাদ্যযন্ত্ৰৰ সংযোজনাত হৃদয়ৰ কথাই গীতৰ ৰূপ লৈ নিগৰি আহে তেওঁলোকৰ কণ্ঠৰ পৰা।

হোলি বুলিলে আজি কালি দৌল যাত্ৰাকে বুজায় যদিও দুয়োটাৰ মাজত অৰ্থগত পাৰ্থক্য বিদ্যমান। পৌৰাণিক আখ্যান মতে দৈত্য ৰাজ শঅচূড়ৰ আন এটা নাম হোলিকা বা হোলাকা। বিষ্ণুৱে মায়া কৰি শঅচূড়ৰ পত্নী সতী তুলসীৰ সতীত্ব নষ্ট কৰি হোলিকা বা হোলোকাক বধ কৰা দিনটোৱেই হোলি উৎসৱ নামেৰে সেই দিনাৰ পৰাই জাউতি-যুগীয়া হৈ থাকিল। হোলি উৎসৱৰ লগত এক অগ্নি উৎসৱো জড়িত হৈ আছে যাক 'মেঘদাহ' বুলি কোৱা হয়। এই অগ্নি উৎসৱৰ জৰিয়তে বাৰণক চিতা দাহ কৰা হয় বুলিও কিছুমান চাহ শ্ৰমিকে মত প্ৰকাশ কৰে।

ফাগুৱা বা হোলি উৎসৱৰ উৎপত্তি যিদৰেই নহওক লাগে চাহ শ্ৰমিক সকলৰ বাবে ই এটা আনন্দপূৰ্ণ উৎসৱ। ফাগুৱাৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনা এই উৎসৱ উদ্‌যাপিত হয়। চাহ শ্ৰমিক সকলে উৎসৱৰ আগ নিশা এটা চিতা মাজে আৰু পিচদিনা সূৰ্য্য উদয় হোৱাৰ আগে আগে তাত অগ্নি সংযোগ কৰে। ইয়াকে ফাকু-কটা বুলি কোৱা হয়। ফাকু কটাৰ পিছত উৎসৱৰ শুভ আৰম্ভণি হয়। চাহ শ্ৰমিক সকলৰ এই প্ৰথাৰ লগত মাঘ বিহুত জলোৱা মেজিব সাদৃশ্য আছে।

ফাগুৱা পৰৱৰ দিনা চাহ শ্ৰমিক সকলে গা-পা ধুই বংশৰ মৃতকৰ নামত পূজা পতা থাপনাত আবিৰ উছৰ্গা কৰে আৰু পৰিয়ালৰ সকলো মান্য লোকৰ চৰণত আবিৰ দি তেওঁলোকৰ পৰা আশীৰ্বাদ লয়। তাৰ পিছত ডেকা গাভৰু সকলে ফাকুৱাৰ বঙেৰে বাঙলী হৈ গীত গাই গাই হাতত প্ৰায় ডেৰ ফুট দীঘল কাঠী লৈ বৃত্তাকাৰে নৃত্য কৰে। এই নৃত্যক কাঠী নৃত্য বোলে। ডেকা-গাভৰু সকলে নাচি বাগি যৌৱনৰ উত্তাল

তবদ্ৰত উটি ভাহি ফুৰে। এনে সন্মিলনে ডেকা গাভৰুৱে হিয়া বিনিময় কৰে। প্ৰণয় পাশত আৱদ্ধ হোৱা ডেকা গাভৰুৱে যাউতিযুগীয়া প্ৰণয়ৰ যুৱীয়া জীৱনৰ প্ৰতিশ্ৰুতি ইজনে সিজনক দিয়ে। গীতৰ জৰিয়তে মনৰ গোপন বাৰতা প্ৰেৰণ কৰে।

ফাগুৱা বা হোলি এটা সৰ্বভাৰতীয় উৎসৱ। প্ৰাচীন কালত ভাৰতীয় নৰ-নাৰীয়ে ঋতুৰ পৰিবৰ্তনৰ মাজেদি বিশেষকৈ বসন্ত ঋতুৰ মাজেদি প্ৰাণৰ উদ্দাম আনন্দ প্ৰকাশ কৰিছিল। কালৰ সোঁতত দৌলোৎসৱ আৰু বসন্তোৎসৱ এক হৈ গ'ল। দৌলোৎসৱে হোলি উৎসৱ নাম পালে।

সত্য, শিৱ, হৃদয়ৰ প্ৰতীক পৰামাত্মাৰ প্ৰতি জীৱাত্মাৰ চৰম গতিৰ হিন্দোলেই দৌলযাত্ৰা। সেয়েহে ফুলে ফলে জাতিকাৰ, ভোমোৰাৰ মধু গুঞ্জন আৰু কুলি প্ৰভৃতি বিহগৰ কলতানেৰে মুখৰিত; অগৰু, কুংকুম স্ৰবাসিত কল্লিত বৃন্দাবনত বাধিকাৰ সৈতে শ্ৰীকৃষ্ণৰ কেলি কৰাৰ কল্পচিত্ৰৰ সোঁৱৰণত অগণন যুৱক-যুৱতীয়ে হোলি উৎসৱত আনন্দ বিতৰি হৈ ফাকু খেলে। চাহ বাগিচাৰ শ্ৰমিক যুৱক-যুৱতী সকলেও যৌৱনৰ আকুল আত্মনাত ব্যাকুল হৈ পৰে। বসন্তৰ পৰশত তেওঁলোকৰ প্ৰাণৰ ফাকু উৰে। দেহ মন উদ্ধাউল হৈ পৰে। অস্তৱৰ গভীৰ প্ৰণয়ে নিবিৰ মিলন আকাংক্ষাৰ ৰূপ লয়।

জন মানসত নৃত্য গীতৰ প্ৰভাৱ অধিক। নানা তৰহৰ সন্মিলীয়া অৱস্থানে সময় বুজি ডেকা-গাভৰুৰ মাজত প্ৰণয়ৰ যোগান নধৰাকৈ নাথাকে। নৃত্যৰ ৰক্ত সঞ্চালক স্পন্দনে স্বাভাৱিকতে বাসনা অনুভূতিক তীব্ৰ কৰি তোলে। চাহ শ্ৰমিক সমাজত প্ৰচলিত উৎসৱ বিলাকে ডেকা-গাভৰু বিলাকক হৃদয়ৰ অপ্ৰকাশিত বাসনাক প্ৰকাশ কৰিবলৈ সন্মিলন দিয়ে। এই সমাজৰ গীত মাতত শ্ৰীকৃষ্ণৰ চৰিত্ৰই এক ব্যাপক স্থান অধিকাৰ কৰিছে। ফাগুৱাৰ গীতবোৰৰ মুখ্য উপজীৱ্য হ'ল শ্ৰীকৃষ্ণ। শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু বাধিকাৰ যুগ্ম মিলনৰ কল্পনাই চাহ শ্ৰমিক ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰাণত এক মিলন প্ৰয়াসী বাসনা জাগৃত কৰে। তাৰেই অনুৰণি শুনা যায় ফাগুৱা পৰৱৰ গীতবোৰত।

ফাগুৱা গীতবোৰত শ্ৰীকৃষ্ণৰ বিভিন্ন লীলাৰ বৰ্ণনা পোৱা যায়। বিশেষকৈ বৃন্দাবনত গোপিনী সকলৰ সৈতে শ্ৰীকৃষ্ণৰ কৰা ৰং-ধেমালীৰ কথা এই গীতবোৰত বেছিকৈ পোৱা যায়। এই গীতবোৰত বোমালি আছে।

যৌৱনৰ আবেগ বিহ্বল মাদকতা আছে। জাগতিক প্ৰেমৰ ইংগিত আছে। সেয়েহে এই গীতবোৰৰ সমাদৰ ইমান বেছি।

ফাগুন মাহত পৃথিৱীৰ বুকুত প্ৰকৃতিৰ সতে বসন্তই লুকা-ভাকু খেলে। শ্ৰমজীৱী চাহ শ্ৰমিকসকলে আনন্দৰ ভাগ লবলৈ পাই ফাগুনক অভিনন্দন জনায়। তেওঁলোক মন উন্নত হয়। হিয়া উজাৰি মনৰ গোপন কথা প্ৰকাশ কৰে সুৰ লহৰৰ যোগেদি। ফাগুন বঙীন মাহ। ফাগুৱাৰ উৎসৱ মুখৰ পৰিবেশ আৰু নৃত্য-গীতৰ পায়োভাৱে চাহ শ্ৰমিক সকলক জীৱনৰ কঠোৰ বাস্তৱতাৰ পৰা আঁতৰাই নিয়ে। সেয়েহে চাহ শ্ৰমিক সকলৰ বাবে ফাগুৱা এটি জনপ্ৰিয় পৰৱ আৰু ফাগুন অতিকৈ আপোন।

চাহ শ্ৰমিকসকলৰ সাধুকথা

লোক সাহিত্যত সাধুকথাৰ এক স্বকীয় স্থান আছে। প্ৰত্যেক জন-গোষ্ঠীৰ স্বকীয় লোক-সাহিত্য আছে। নানা ধৰণৰ প্ৰচলিত গীত-মাত, ফকৰা, যোজনা সাধুকথা আদি লোক সাহিত্যৰ অপৰিহাৰ্য উপাদান। সাধুকথাৰ বাদ দি কোনো জনগোষ্ঠীৰ লোক-সাহিত্যৰ প্ৰকৃত মূল্যাংকন হ'ব নোৱাৰে। লোকসাহিত্য জন মানসৰ বস্তু। ই জন-গোষ্ঠীৰ স্বত-স্বৰ্ণ প্ৰকাশ, সামাজিক জীৱনৰ এখন স্বয়ং সম্পূৰ্ণ চানেকি।

পুৰণি কালৰেপৰা মানুহৰ মুখে মুখে বাগবি অহা নানা ধৰণৰ ৰূপ-কথা, কিংবদন্তি আৰু জনশ্ৰুতিৰ পৰাই সাধুকথাৰ সৃষ্টি। গতিকে সাধুকথা কোনো ব্যক্তি-বিশেষৰ বচনা নহয়। ই লোক-বিশ্বাস আৰু পৰম্পৰাৰ সামূহিক সৃষ্টি। লোক-সাহিত্যক লোক সমাজৰ অলিখিত ইতিহাস বুলিব পাৰি। আন কথাত কবলৈ গলে লোক সাহিত্য সামাজিক জীৱনৰ অলিখিত বুৰঞ্জী।

সাধুকথাৰ মাজেদি একোখন সমাজৰ, একোটা জনগোষ্ঠীৰ লোক বিশ্বাসৰ স্বৰূপ প্ৰকাশ পায়। সকলো লোক সমাজত সাধুকথা প্ৰচলিত আছে। অসমৰ চাহ শ্ৰমিক সমাজতো নানা ধৰণৰ সাধুকথা প্ৰচলিত আছে। সাধাৰণতে এই সমাজৰ বুঢ়া-বুঢ়ীসকলে নিজৰ নাতিয়েকহঁতক সাধুকথা কৈ আমোদ পায় আৰু নাতিয়েকহঁতেও সাধুকথা শুনিবলৈ বৰ ভাল পায়। সেয়েহে সৰু সৰু লৰা-ছোৱালীবিলাকে 'নানা নানী' (ককাদেউতা আৰু আইতা) হঁতক 'কহনী' অৰ্থাৎ সাধুকথা কবলৈ খাটনি ধৰে। এনেবিলাক সাধুকথা শুনি চাহ শ্ৰমিক সমাজৰ সৰু লৰা-ছোৱালীবিলাকে মনত বৰ বং পায়। শুৱৰ সময়ত আমনি কৰা শিশুহঁতক মাকে নিচুকনি গীত গাই টোপনি নিয়াবলৈ চেষ্টা কৰাৰ দৰে কেতিয়াবা বাফস-বাফসী নাইবা ভূত-প্ৰেত আদিৰ ভয়লগা সাধুকথা কৈও চাহ শ্ৰমিক শিশুহঁতক নিচুকোৱা হয়।

অসমৰ চাহ শ্ৰমিকসকলৰ মাজতো নানা ধৰণৰ সাধুকথা প্ৰচলিত

আছে। এই সাধুবিলাকক সাধাৰণতে পাঁচ ভাগত ভগাব পাৰি যেনে—

- (১) বজা-বাণীৰ সাধু (২) বুঢ়া-বুঢ়ীৰ সাধু (৩) বাফস-বাফসীৰ সাধু
(৪) ভূত-প্ৰেতৰ সাধু আৰু (৫) জীৱ জন্তুৰ সাধু।

বজা-বাণীৰ সাধু :—এনে সাধুবিলাকত বহুতো কাল্পনিক দেশৰ বজা বাণীৰ কথা, দেশখনৰ বৰ্ণনা আদি থাকে। এনেবিলাক সাধু শুনিলে লৰা-ছোৱালীৰ মনবোৰ সেই কাল্পনিক দেশলৈ উৰা মাৰে। সৰু সৰু লৰা-ছোৱালীবিলাকৰ চকুৰ আগত সোণ ৰূপ, মণি মুকুতা আদি খচিত এখন কাল্পনিক ৰাজ সিংহাসন ভাহি উঠে। বজা বাণীৰ সাধুত সাধাৰণতে কোনোবা এখন দেশৰ বজাই বেয়া সামাজিক দেখা আৰু তাৰ ফল স্বৰূপে দেশৰ অপায় অমংগল হোৱা নাইবা বজা বিপদগ্ৰস্ত হোৱা আদি ঘটনা ঘটে। বিভিন্ন কাৰণত দেশত অশান্তি হলে বজাই তাৰ প্ৰতিকাৰৰ বাবে ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা, মন্ত্ৰী পুত্ৰৰ লগত ৰাজকুমাৰীৰ গোপন প্ৰেম অথবা কোনোবা মালিনী বুঢ়ীৰ 'ধৰ্মপুত্ৰ'ৰ সতে ৰাজ অস্ত্ৰ-ধৰুৱত থকা ৰাজকুমাৰীৰ অৱৈধ প্ৰেম—এনেবিলাক ঘটনাৰ বৰ্ণনা বজা বাণীৰ সাধুবিলাকত থাকে। ইয়াৰ উপৰিও পুত্ৰ প্ৰাপ্তিৰ বাবে বজাৰ সাধনা, বজাৰ সাত গবাকী বাণীৰ একেবাৰে সৰু গবাকীক নিৰাসন দণ্ড দিয়া, কোনোবা দুখীয়া ছোৱালী নাইবা লিগিৰীৰ সতে ৰাজকুমাৰৰ গোপন প্ৰেম, বজাৰ বিৰুদ্ধে মন্ত্ৰী বা সদাগৰৰ চক্ৰান্ত আৰু প্ৰতিবেশী ৰাজ্যৰ লগত অনেক কাৰণত যুদ্ধ বিগ্ৰহ লগা আদিৰ বৰ্ণনা থাকে।

এনেবিলাক সাধুত যে কেৱল কাল্পনিক দেশৰ বজা বাণীৰ কথাকে বৰ্ণোৱা হয়, তেনে নহয়। এই শ্ৰেণীৰ সাধুত ৰামায়ণ মহাভাৰতৰ বিভিন্ন চৰিত্ৰই ঠাই পায়। হনুমান আৰু ভীমৰ বাহুবল, অৰ্জুন আৰু ৰামৰ ধনুৰবিদ্যাৰ পাবদৰ্শিতা, ৰাৱণ, কংস, কৃত্তকৰ্ণ আদিৰ অত্যাচাৰ আৰু নিষ্ঠুৰতাৰ বৰ্ণনা এনে বিলাক সাধুত থাকে। ৰামায়ণ মহাভাৰতৰ এনে-বিলাক সাধু কণ্ঠতে কণ্ঠতাজনে বহু বহণ সানি কয় যাৰ ফলত ৰামায়ণ মহাভাৰতৰ মূল কাহিনীৰ লগত সংগতি হেৰাই যায় আৰু সাধুবিলাকে এক স্ককীয়া ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰে।

বুঢ়া-বুঢ়ীৰ সাধু :—এনে বিলাক সাধুত এহাল বুঢ়া-বুঢ়ীক মুখ্য চৰিত্ৰ হিচাবে লৈ সাধুটো দীঘলীয়া কৰি নি থকা হয়। বুঢ়া-বুঢ়ীৰ মাজত

কাজিয়া, বুঢ়ীয়ে ঠেং পতা, বুঢ়ীৰ সহায়ত নাতি লৰাই বজাৰ জীয়েকক বিয়া কৰোৱা, বুঢ়াই নিজৰ এলেছৰা পুতেকহঁতক কাম কৰি জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰিবলৈ উপদেশ দিয়া আদি কথা এনে বিলাক সাধুৰ মুখ্য উপজীৱ্য। কেতিয়াবা কোনোবা দেৱতা বা অপদেৱতাৰ আশীৰ্বাদত বুঢ়া বুঢ়ীয়ে হেৰোৱা যৌৱন পুনৰ লাভ কৰি নকৈ সংসাৰ পতাৰ কথাও এই শ্ৰেণীৰ সাধুবিলাকত পোৱা যায়।

বাফস-বাফসীৰ সাধু :—এই শ্ৰেণীৰ সাধুবিলাকত এক ভয় লগা পৰিবেশৰ বৰ্ণনা থাকে। কেতিয়াবা ভুল পথেৰে গৈ ৰাজকুমাৰ কোনোবা বাফসৰ ৰাজ্যত ওলায়গৈ আৰু বাফস ৰাজৰ দিপ্লিপ কন্যাৰ লগত বিবাহ পাশত আৱদ্ধ হয়। বাফসৰ লগত ৰাজকুমাৰে মিতিৰালি পাতি এখন নতুন ৰাজ্য পাতিবলৈ সক্ষম হয়। চাহ শ্ৰমিক সমাজত প্ৰচলিত এনে শ্ৰেণীৰ সাধুত কোনোবা বাফসক বধ কৰিবলৈ হলে এজোপা ডাঙৰ গছৰ ওপৰত পিঞ্জৰাৱদ্ধ চৰাইৰ ডিঙি মুচৰি মাৰিব লগা হয়। সাধাৰণতে টোপনি যাবলৈ আমনি কৰা চাহ শ্ৰমিক শিশুহঁতক এনে ধৰণৰ সাধু কৈ তেওঁ-লোকক এক প্ৰকাৰৰ ভয় দেখুৱা হয় আৰু শিশুহঁতেও কন্দাকটা বা আমনি কৰিবলৈ এবি একান্ত মনে সাধু শুনাতে লাগি যায়। এইদৰে সাধু শুনি থাকোতেই তেওঁলোক টোপনি যায়।

এই শ্ৰেণীৰ সাধুত বাফস-বাফসীৰ বিকট হাঁহি, ভয়ানক ৰূপ, দীঘল দীঘল দাঁত, নখ আদিৰ বৰ্ণনা থাকে। এনে বিলাক বৰ্ণনাই শ্ৰোতাৰ মনলৈ এক ভয় লগা ভাব আনি দিয়াটো তেনেই স্বাভাৱিক। বিশেষকৈ চাহ শ্ৰমিক শিশুহঁতৰ মনত এনে বিলাক ভাবে বাফস-বাফসীৰ সম্পৰ্কে এখন কল্প চিত্ৰ অকাঁত সহায় কৰে। তেওঁলোকে বাফস-বাফসী নেদেখাকৈয়ে সিহঁতৰ আকাৰ প্ৰকৃতিৰ বিষয়ে এটা ধাৰণা কৰি লয়।

ভূত-প্ৰেতৰ সাধু :—এই শ্ৰেণীৰ সাধুত সাধাৰণতে মৃত্যুৰ পিছত মৃতকৰ জীৱটো কেনেকৈ বিচৰণ কৰি ফুৰে তাৰ বৰ্ণনা থাকে। মাজ নিশা মৰিশালিত ভূতৰ মেলা বহা আৰু আঁউসীৰ নিশা মৰিশালিত যথ যথিনীয়ে নৃত্য কৰা আদি কথা এনে সাধুবিলাকত ঠাই পায়। কোনোবা যথিনীয়ে এজনী ধুনীয়া ছোৱালীৰ বেশ ধাৰণ কৰি বজা বা সদাগৰৰ পুতেকৰ লগত প্ৰেম কৰা আৰু তাৰ ফলত সম্ভাৱন জন্ম হোৱা আদি

কথাও এনে বিলাক সাধুত পোৱা যায়।

এই শ্ৰেণীৰ সাধুত ইন্দ্ৰজাল, যাদুমন্ত্ৰ, প্ৰেতাগ্ৰাৰ অপূৰণীয় কামনা বাসনা আদিবো উল্লেখ পোৱা যায়। কোনোবা এজনে মাছলৈ গৈ ভূত দেখা পালে নাইবা জালত কলহ এটা লাগি আহিল আৰু কলহটোৰ পৰা এটা ভূত ওলাল ইত্যাদি কথা এই শ্ৰেণীৰ সাধুবিলাকত পোৱা যায়। বিশেষ মন কৰিব লগীয়া যে এনে বিলাক সাধুত 'তেলীয়া মাচান'ৰ উল্লেখ পোৱা যায়। 'তেলীয়া মাচান' হৈছে তেলী মানুহৰ হাড়। তেলী মানুহ মৰাৰ বহু বছৰ পিছত যাহু মন্ত্ৰৰ সাধকে মৰিশালিৰ পৰা সেই মানুহ জনৰ ককালৰ এডাল হাড় একৱাই লৈ আহে। যাহু মন্ত্ৰৰ সাধকৰ বাবে এই 'তেলীয়া মাচান'ৰ বহু বুলি আছে। কিছুমান সাধকে মৰিশালীৰ পৰা লাওখোলা আনি সেই লাওখোলাটোকে যাহু-মন্ত্ৰৰ মুখা বস্তুৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। এই ধৰণৰ ভূত-প্ৰেত যাহু-মন্ত্ৰ, যথ-যথিনী আদিৰ বহু কথা চাহ শ্ৰমিক সকলৰ মাজত প্ৰচলিত সাধুবিলাকত সোমাই আছে।

জীৱ-জন্তুৰ সাধু :—এনে বিলাক সাধুত বনবীয়া আৰু ঘৰচীয়া জীৱ-জন্তুৰ মুখেদি মানুহৰ দৰে ভাষা প্ৰকাশ কৰোৱা হয়। জন্তুৰ ভিতৰত ধূৰ্ত বুলি জনাজাত শিয়ালৰ কথাই এনে বিলাক সাধুত বিশেষ প্ৰাধান্য লাভ কৰে। শিয়াল আৰু ছাগলী, বান্দৰ আৰু ঘৰিয়াল, বাঘ আৰু মেকুবীৰ মাজত মিতিবালিৰ কথায়ো এই সাধুবিলাকত ঠাই পায়। চাহ শ্ৰমিক সমাজৰ সাধুকথা বিলাকৰ মতে মেকুবী হৈছে বাঘৰ মাহীয়েক। পূৰ্বতে মেকুবীও বাঘৰ দৰেই হাবিত বাস কৰিছিল। এদিন মেকুবীয়ে বাঘক ক'লে—“ভাগিন, সদায় কেঁচা মাংস ভক্ষণ কৰি জিভাৰ জুতি পোৱা নাই। তুমি ইয়াতে মোলৈ অপেক্ষা কৰি থাকিবা। মই সোখন গাঁৱৰ পৰা আহোঁগৈ।” এই বুলি মেকুবীজনী হাবিৰ কাষতে লাগি থকা গাওঁ এখনলৈ গ'লগৈ। গাঁৱৰ কেইবা ঘৰতো সোমাই মেকুবীয়ে চুব কৰি বন্ধা খাদ্যৰ সোৱাদ ললে। বন্ধা খাদ্যৰ সোৱাদ পাই মেকুবীয়ে গাঁৱৰ পৰা নোযোৱাই হ'ল। এদিন দুদিন কৰি বহুদিন পাৰহৈ গ'ল। সিফালে বাঘৰ খং মূৰৰ চুলিৰ আগ পালেগৈ। তেতিয়াৰ পৰাই মেকুবী ঘৰচীয়া হৈ পৰিল আৰু বাঘ বনতে থাকিল। সেই কাৰণে এতিয়াও

মেকুবী দেখিলে বাঘে খঙত খেদি যায় বুলি চাহ শ্ৰমিক সকলে কয়।

সেইদৰে চাহ শ্ৰমিকসকলৰ সাধুবিলাকত বাঘক শিয়ালে 'মামা বুলি সম্বোধন কৰে আৰু বাঘে শিয়ালক 'ভাগিন' বুলি মতা দেখা যায়। বনবীয়া নাইবা ঘৰচীয়া জন্তুবিলাকৰ মাজত মানুহৰ দৰে সম্বোধন কৰে, অভিবাদন কৰে আৰু সুখ দুখৰ সমভাগী হয়। এয়া চাহ শ্ৰমিকসকলৰ সাধুকথাৰ এক বৈশিষ্ট্য। এই শ্ৰেণীৰ সাধুকথাত ভাটৌ, কপৌ, মইনা আদি চৰাই চিৰিকতিয়েও বিশেষ প্ৰাধান্য লাভ কৰা দেখা যায়। ইয়াৰ উপৰিও সাপ, ভেকুলী, কাছ, কেৰোঁৰা আদিৰ কথাও এই শ্ৰেণীৰ সাধুকথাত উল্লেখ আছে।

উল্লেখিত সাধুবিলাকৰ উপৰিও চাহ জীৱনৰ বহু সাধুকথা আছে। সিবিলাকত সাধাৰণ মানুহৰ জীৱন ধাৰাৰ বিষয়ে বহু কথা অন্তৰ্ভুক্ত হৈ আছে। এনেবিলাক সাধুত একোটা পৰিয়ালত একোখন সমাজৰ ছবি ফুটি উঠে। দুজন ককায়েক ভায়েকৰ মাজৰ মতানৈক্য, ভনীয়েকৰ প্ৰতি ককায়েকৰ পবিত্ৰ স্নেহ, সন্তানৰ প্ৰতি মাতৃৰ বাৎসল্য প্ৰেম, সাতজন ককায়েক ভায়েকৰ ভিতৰত কনিষ্ঠজনৰ প্ৰতি বাকীসকলৰ মনৰ অমিল ইত্যাদি কথাই এনেবিলাক সাধুৰ মুখা উপজীৱ্য।

চাহ শ্ৰমিকসকলৰ সাধুকথাৰ মাজত ব্যৱহাৰ কৰা গীতবিলাক বিশেষ-ভাবে মন কৰিবলগীয়া। এনে গীতবোৰক 'বোদন' বোলা হয়। 'বোদন'ৰ সাধাৰণ অৰ্থ হৈছে বিননি বা বিলাপ। সাধুকথা বিলাকতো যেতিয়া কিবা এটা কৰুণ দৃশ্য দেখা যায়, নাইবা দুখলগা ঘটনা ঘটে বা ঘটাব সম্ভাৱনা থাকে, তেতিয়া সেই সাধুকথাৰ কোনোবা এটা চৰিত্ৰৰ মাধ্যমেৰে 'বোদন' কৰোৱা হয়। এনে 'বোদন' সাধাৰণতে সাধুকথাৰ স্ত্ৰী চৰিত্ৰৰ মুখত অধিক শুনা যায়। 'বোদন'ৰ মাজত সাধুকথাৰ মূল কথাখিনি অন্তৰ্ভুক্ত হৈ থাকে। আন কথাত কবলৈ গলে 'বোদন' হৈছে চাহ শ্ৰমিকসকলৰ সাধুকথাৰ গীতিময় ৰূপ।

চাহ শ্ৰমিক সমাজত প্ৰচলিত এটা সাধুকথাত ভনীয়েকৰ গালৈ ককায়েকহঁতে কাঁড় মাৰে। তেতিয়া ভনীয়েকে বোদন কৰে—

বিক্কা বিক্কা দাদা

ছাতিয়াহে তাকিকে কাঁড় দাদা

বিক্ৰো বিক্ৰো ছট দাদা

ছাতিয়াহে তাকিকে কাঁড় দাদা

এই জাতীয় অন্য এটি সাধুকথাত বজাব জীয়েক আৰু সদাগৰৰ পুতেকৰ মাজত গঢ়ি উঠা নিবিৰ ভালপোৱাৰ বাবে তেওঁলোক নানা বিপদৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়াত পৰিছে। তেতিয়া বজাব জীয়েকে বোদন কৰিছে—

ঘড়া ৰহে বাবাকে ঘড়া

পান লে চুপাবী

পান না লিব

আৰ না চুপাবী

ৰাজ্যৰ ঘৰেৰ বেটা হয়ে

আজ পালি বড়া তথ গ'

এনে ধৰণৰ বিলাপ গীত চাহ শ্ৰমিকসকলে আত্মীয় স্বজনৰ মৃত্যু হলেও গায়; অৱশ্যে সাধুকথাত ব্যৱহাৰ হোৱা বোদন আৰু মানুহৰ মৃত্যুত কৰা বোদনৰ মাজত কিছু পাৰ্থক্য আছে। আত্মীয় স্বজনৰ বিয়োগত গোৱা বোদন জাতীয় গীতবোৰ অসমীয়া দেহবিচাৰ গীতৰ সমতুল্য। জীৱনৰ অসাবতা, যৌৱনৰ ক্ষণ স্থায়িত্ব, আত্মীয় স্বজন, ধন সম্পত্তিৰ অপ্ৰয়োজনীয়তা আদি এনেবোৰ গীতৰ মুখ্য প্ৰতিপাদ্য বিষয়।

চাহ শ্ৰমিকসকলে সাধুকথাক 'কহনী' বা 'কিচ্চা' আৰু সাধক 'বুঝা কহনী' বা 'বুঝাকিচ্চা' বুলি কয়। কৰম পৰবত 'ধৰমা আৰু কৰমা' সম্পৰ্কে থকা আখ্যানটোও দৰাচলতে এটা দীঘলীয়া কহনী অৰ্থাৎ সাধুকথা। এই সাধুকথাত মানুহৰ জীৱনত 'ধৰ্ম' আৰু 'কৰ্ম'ৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে প্ৰতীক ধৰ্মী ভাষাৰে বৰ্ণনা কৰা হৈছে।

চাহ শ্ৰমিক সমাজত প্ৰচলিত সাধুকথাবিলাকে তেওঁলোকৰ অতীত জীৱনৰ ইতিহাস, সমাজত প্ৰচলিত লোক বিশ্বাস আৰু পৰম্পৰাৰ স্বাক্ষৰ বহন কৰিছে। এই কথা স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে চাহ শ্ৰমিক সমাজত এতিয়াও অন্ধবিশ্বাস আৰু কু-সংস্কাৰৰ প্ৰভাৱ অতি বেছি। এতিয়াও তেওঁলোকে সাধুকথাত উল্লেখ কৰাৰ দৰেই নানা অপদেৱতা, ভূত-প্ৰেতৰ নামত পূজা পাতল কৰে। এইখন সমাজৰ সবহ সংখ্যক লোক নিৰক্ষৰ

হোৱা হেতুকে এনে ধৰণৰ অন্ধবিশ্বাস আৰু কু-সংস্কাৰ তেওঁলোকৰ মাজত আজিও বিৰাজমান।

